

Porezna evazija i porezni moral u Republici Hrvatskoj

Kopjar, Zoja

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:089594>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij

ZOJA KOPJAR

Porezna evazija i porezni moral u Republici Hrvatskoj

Tax evasion and tax morale in the Republic of Croatia

Diplomski rad

Opatija, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij
Menadžment u hotelijerstvu

Porezna evazija i porezni moral u Republici Hrvatskoj

Tax evasion and tax morale in the Republic of Croatia

Diplomski rad

Kolegij: **Komparativni fiskalni sustavi**

Student:

Zoja KOPJAR

Mentor: **Izv. prof. dr. sc. Sabina HODŽIĆ**

Matični broj:

3911/23

Opatija, travanj 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Zoja Kopjar
(ime i prezime studenta)

Ds3911/23
(matični broj studenta)

Porezna evazija i porezni moral u Republici Hrvatskoj

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 11.05. 2024.

Kopjar Zoja

Potpis studenta

Sažetak

Funkcionalnost poreznog sustava vrlo je važna karika svakog gospodarstva. Upravo je porezna evazija jedna od prijetnji za porezni sustav. Njenim prisustvom smanjuju se državni prihodi koji su neophodni za njen daljnji rast i razvoj. Ova istraživačka tema fokusira se na analizu pojava porezne evazije i varijacija u poreznom moralu među građanima Republike Hrvatske. Definirani su različiti oblici evazije, istražuju se njeni uzroci i posljedice njene pojave te analiziraju mjere za njeno suzbijanje i načini na koje se može procijeniti obim porezne evazije. Cilj joj je istražiti stavove i mišljenja građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu. Provedeno istraživanje dalo je rezultate da su građani Republike Hrvatske svjesni velike prisutnosti porezne evazije u sustavu te da su upoznati s njenim negativnim učincima na gospodarstvo. Također, građani smatraju da aktualni porezni zakoni nisu dovoljni za suzbijanje iste, te predlažu promjene u poreznom sustavu, jednakost među poreznim obveznicima, bolju suradnju s Poreznom upravom, ali i povećanje poreznog morala.

Ključne riječi: porezna evazija; porezni moral; Republika Hrvatska; empirijsko istraživanje

Sadržaj

Uvod	1
1. Porezna evazija – pojmovno određenje i karakteristike	3
1.1. Povijesni razvoj porezne evazije	3
1.2. Karakteristike porezne evazije	5
1.3. Oblici porezne evazije	6
1.3.1. Zakonita porezna evazija.....	6
1.3.2. Nezakonita porezna evazija.....	7
2. Mjere za sprečavanje porezne evazije	9
2.1. Razlozi i posljedice nastanka porezne evazije	9
2.2. Mjere za sprečavanje	12
2.2.1. Institucionalne mjere.....	12
2.2.2. Pravne mjere.....	13
2.2.3. Socioekonomske mjere.....	14
2.3. Mjerenje porezne evazije	15
2.3.1. Tradicionalni pristup.....	15
2.3.2. Suvremeni pristup.....	17
3. Porezna evazija i porezni moral u Republici Hrvatskoj	18
3.1. Uzroci nastanka	18
3.2. Učinak na gospodarstvo	23
3.3. Institucionalni i zakonodavni okvir	24
3.3.1. Institucionalni okvir.....	25
3.3.2. Zakonodavni okvir.....	28
3.3.2.1. Opći porezni zakon.....	28
3.3.2.2. Kazneni zakon.....	30
3.3.2.3. Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja.....	32
4. Empirijsko istraživanje stavova građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu	36
4.1. Opis metodologije istraživanja	36
4.2. Karakteristike uzorka istraživanja	36
4.3. Rezultati empirijskog istraživanja	39
Zaključak	59
Bibliografija	61
Popis ilustracija	63
Prilozi	64

Uvod

Porezna evazija i porezni moral su ključni elementi u funkcioniranju svakog poreznog sustava, a njihova analiza i razumijevanje posebno su važni u kontekstu Republike Hrvatske. Kao članica Europske unije s razvijenim ekonomskim sustavom, Republika Hrvatska se suočava s izazovima održavanja stabilnog i pravednog poreznog okvira koji podržava gospodarski rast i pruža adekvatne javne usluge. U Republici Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, porezna evazija javlja se u različitim oblicima, od neplaćanja poreza na dohodak i poreza na dodanu vrijednost do prikrivanja prihoda ili transfera imovine u svrhu smanjenja poreznog opterećenja. Istraživanje ovog problema ključno je za razumijevanje njihovih uzroka i posljedica te za oblikovanje politika i mjera za njihovo suzbijanje.

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada su porezna evazija i porezni moral u Republici Hrvatskoj, odnosno uzroci i posljedice nastanka porezne evazije, njen učinak na gospodarstvo te zakonodavni i institucionalni okvir koji se odnosi na istu. Svrha ovog rada je razjasniti poreznu evaziju i porezni moral kao opće pojmove te ih prikazati na primjeru Republike Hrvatske. Cilj ovog rada je istražiti stavove i mišljenja građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu u Republici Hrvatskoj. Smatra se da je porezna evazija u velikoj količini zastupljena u Republici Hrvatskoj te iz toga proizlazi problem samog istraživanja koji je uvidjeti iskustvo, stavove i mišljenja građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu. Slijedom navedenoga, postavlja se glavna hipoteza koja glasi: „*Porezna evazija raširen je problem u poreznom sustavu Republike Hrvatske*“. Pored glavne hipoteze postavljena je i pomoćna koja glasi: „*Porezna evazija ima negativan učinak na gospodarstvo Republike Hrvatske*“.

Pri izradi rada korišteni su sekundarni podaci iz dostupnih izvora i primarni podaci koje je autor prikupio tokom provođenja istraživanja. U izradi rada korišteni su statistički podaci Porezne uprave, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Europa.eu. Znanstvene metode koje su upotrijebljene u ovom radu su metoda analize i sinteze, induktivna metoda, deduktivna metoda, komparativne metode i statističke metode.

Diplomski rad sastoji se od četiri glavne cjeline te započinje s uvodom u kojem su navedeni predmet i problem istraživanja, svrha i ciljevi te metode i kompozicija. U prve dvije cjeline općenito definiraju pojam porezne evazije. Definirano je njeno pojmovno određenje, povijesni razvoj, razlozi i posljedice nastanka, mjere za sprečavanje te načini na

koje se porezna evazija mjeri. Treća cjelina prikazuje poreznu evaziju u Republici Hrvatskoj. Razjašnjeni su njeni uzroci nastanka, njen učinak na gospodarstvo i institucionalni i zakonodavni okvir. Četvrta cjelina posvećena je rezultatima provedenog empirijskog istraživanja stavova građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu u Republici Hrvatskoj. Rad završava zaključnim razmatranjem.

1. Porezna evazija – pojmovno određenje i karakteristike

Definiranje porezne evazije može se sagledati iz različitih perspektiva, a različiti autori pristupaju tome na različite načine: Porezna evazija se definira kao nepoštivanje zakonske obveze plaćanja poreza od strane pojedinca ili organizacije, što uključuje i traženje povrata poreza za koji ne postoji zakonsko opravdanje.¹ Sve aktivnosti koje porezni obveznik poduzima kako bi izbjegao plaćanje poreza nazivaju se porezna evazija, pri čemu se riječ "evazija" koristi u smislu umicanja ili izbjegavanja.² Nepodmirivanje poreznih obveza je također pojam povezan s poreznom evazijom, što može biti namjerno ili nenamjerno izbjegavanje pravilnog plaćanja poreza.³ Pojmovi koji su povezani s poreznom evazijom uključuju poreznu utaju i izbjegavanje plaćanja poreza. Glavna razlika između njih leži u zakonitosti radnji. Porezna utaja predstavlja nezakonito izbjegavanje poreznih obveza, dok izbjegavanje plaćanja poreza može biti rezultat nedorečenosti poreznih zakona i uključuje sve legalne radnje koje imaju za cilj smanjenje ili potpuno izbjegavanje poreznih obveza.⁴

Bez obzira na vrijeme i prostor, neovisno o političkim, ekonomskim, kulturnim, historijskim i dragim okolnostima, obaveza plaćanja poreza je za krug ljudi koji su ga dužni plaćati predstavljala (i predstavlja) teret.⁵ Upravo je teret jedan od najčešćih uzroka koji utječe na otpor plaćanju poreza. Na otpor utječu različiti čimbenici te on može biti jači ili slabiji. Iako porezi imaju važnu ulogu u osiguravanju stabilnosti, zaštite, rasta i razvoja države, prisutnost porezne evazije obuhvaća cijeli svijet i seže daleko unatrag u ljudsku povijest, što će biti detaljnije objašnjeno kroz njen povijesni razvoj.

1.1. Povijesni razvoj porezne evazije

Povijesni razvoj porezne evazije seže daleko unatrag u ljudsku povijest. Utaja poreza raširena je pojava u povijesti od drevnih civilizacija pa sve do suvremenog doba. Kategorizirale su je različite posebnosti u kontekstu poreznih sustava i praksi porezne

¹ Mahović-Komljenović, *Informacijski sustav i porezna evazija – uloga menadžera podataka*, 178.

² Stanfor, *Politike smanjivanja porezne evazije - Financijska praksa*, 863.

³ Jelčić, *Financije u teoriji i praksi*, 64.

⁴ Matković, *Prekršajna i kaznena odgovornost za neplaćanje poreza i carine*, 98-99

⁵ Jelčić, op.cit., 52.

evazije. Evolucija poreznih sustava i strategija evazije pratile su društvene, ekonomske i političke promjene.

Primjerice, u drevnoj Ateni, porezni sustav bio je usmjeren na financiranje javnih projekata i vojnih kampanja, a porezna evazija često se odvijala putem manipulacije imovinskim podacima ili izbjegavanjem javnih dužnosti. Slično tome, u rimskom Egiptu, porezni sustav bio je centraliziran i opsežan, ali su građani često koristili različite strategije kako bi smanjili svoje porezne obveze.⁶ U srednjovjekovnoj Europi, porezni sustavi bili su heterogeni i te su ovisili o feudalnim odnosima, što je stvaralo prilike za lokalne vlasti da manipuliraju poreznim sustavom u svoju korist. S druge strane, u ranom modernom Meksiku, porezni sustav pod španjolskom vlašću bio je usmjeren na eksploataciju prirodnih resursa kolonija, a porezna evazija često je bila povezana s krijumčarenjem i nelegalnim trgovinom. U suvremenom kontekstu, zemlje poput Osmanskog Carstva, Nigerije pod britanskom kolonijalnom vlašću, ili Ujedinjenog Kraljevstva na početku 20. stoljeća suočavale su se s izazovima modernizacije poreznih sustava i borbe protiv porezne evazije, često kroz reforme poreznih zakona i jačanje administrativnih kapaciteta.⁷

U 19. stoljeću porasla je prisutnost industrije i globalne trgovine te su porezni sustavi postali složeniji. U to su doba bili su uobičajeni razni oblici poreza, primjerice porez na dohodak i porez na imovinu. Taj razvoj stvorio je i nove prilike za porezne obveznike da pronađu rupe u zakonu s ciljem smanjenja svojih poreznih obveza. Tijekom 20. stoljeća porasla je globalizacija i tehnološki napredak čime je porezna evazija postala kompleksnija. Započeo je razvoj različitih alata za izbjegavanje plaćanja poreza te prikrivanja stvarnih informacija bitnih za određivanje visine poreza kao što su Offshore računi, porezne oaze i kompleksni financijski aranžmani. Zemlje poput Grčke tijekom Drugog svjetskog rata, Zapadne Njemačke, Švicarske, Švedske i Sjedinjenih Američkih Država suočavale su se s izazovima reguliranja međunarodnih financijskih tokova i suzbijanja porezne evazije.⁸

Na povijesnu prisutnost porezne evazije upućuje i pojam „Swiftov 1x1“. Pojam datira iz 1728. godine, a danas se koristi pod nazivom Zakon o veličini javnih rashoda koji upućuje na to da se bez obzira na povećanje porezne stope, ne ubire veća količina poreza upravo iz razloga što postoji porezna evazija, koja se povećava s povećanjem poreznih stopa.

⁶ Schönhärl, Hürlimann, Rohde, *Histories of Tax Evasion, Avoidance and Resistance*, 72.

⁷ Ibidem, 39.

⁸ Ibidem, 102.

1.2. Karakteristike porezne evazije

Pregledom povijesnog razvoja porezne evazije vidljivo je da je ona prisutna još od davnina, odnosno da otpor poreznih obveznika prema porezima postoji od kad postoje i porezi. Jednim od glavnih uzroka nastanka porezne evazije smatra se otpor poreznih obveznika koji proizlazi iz njihovog poimanja poreza kao teretom. Poimanje poreza kao tereta proizlazi iz stava poreznih obveznika da porezi umanjuju njegovo financijsko stanje i stabilnost. Njihov pogled fokusiran je na kratkoročnoj budućnosti, dok država ima dugoročniji pogled na poreze. Funkcioniranje svake suvremene države omogućuju prihodi, koji su u većini slučajeva prikupljeni porezima. Porezima koji imaju fiskalan cilj, prikupljaju se financijska sredstva potrebna za financiranje izdataka kojima država podmiruje potrebe.⁹ Stoga je prikupljanje poreza vrlo bitno za svako gospodarstvo, a porezna evazija za njega predstavlja izraziti problem. Problem leži u nedovoljno prikupljenoj količini prihoda iz poreza kako bi se financirali svi potrebni rashodi. Financiranje rashoda bitno je za sve stanovnike države jer u njima leži izgradnja boljeg životnog standarda. Iako porezi nisu jedini izvor prihoda za državu, njihova funkcija je vrlo važna. Porezni sustav služi i kao alat za zadovoljenje različitih gospodarskih i društvenih ciljeva za koje porezna evazija također predstavlja problem.

Poreznu evaziju kategoriziraju različiti načini ponašanja poreznih obveznika. Porezni se obveznici mogu podijeliti u dvije skupine, a to su uzorni i neuzorni porezni obveznici. Uzorni porezni obveznici točni su i ažurni u ispunjavaju svojih obaveza te predstavljaju većinu poreznih obveznika. S druge strane, u manjini, postoje neuzorni porezni obveznici koji svjesno ne podmiruju svoje obaveze. Upravo su oni razlog postojanja porezne evazije te je uzrokuju na različite načine. Primjerice skrivanjem prihoda, lažnim tvrdnjama, korištenjem offshore računa, povećanjem troškova, manipulacijom financijskih izvještaja, korištenjem poreznih oaza i slično, sve radi prikrivanja ili smanjenja porezne obaveze.

Porezna evazija svrstava se u djelo sive ekonomije što znači da ona podrazumijeva one aktivnosti koje su izvan zakonskih okvira te se njome ne pridržavaju institucionalna načela.

⁹ Mahović-Komljenović, op.cit., 178.

Porezna evazija svrstava se pod tri oblika sive ekonomije, to su neprijavljeno gospodarstvo zbog prijave netočnih informacija za formiranje stvarne porezne obaveze, neregistrirano gospodarstvo zbog ne registriranja dohotka službenoj statistici te neformalno gospodarstvo zbog umanjivanja troškova i kršenja administrativnih pravila. Upravo iz tih razloga vlade širom svijeta aktivne su u borbi protiv porezne evazije kroz jačanje poreznih zakona, poboljšanje međunarodne suradnje i implementaciju različitih mjera nadzora i sankcija.

1.3. Oblici porezne evazije

Poreznu evaziju izazivaju različiti razlozi te različiti oblici ponašanja poreznih obveznika, samim time ona izaziva i različite posljedice za poreznog obveznika. Neki oblici izbjegavanja plaćanja porezne obaveze ne dovode do narušavanja zakonskih i drugih odredba. Iz tog se razloga porezna evaziju može podijeliti na zakonitu i nezakonitu poreznu evaziju. Porezna evazija ili izbjegavanje plaćanja poreza se može promatrati iz dva gledišta: legalna ili prihvatljiva porezna evazija, odnosno legalno izbjegavanje plaćanja poreznih obveza (engl. tax avoidance) i ilegalna porezna evazija, kažnjivo izbjegavanje poreza, ili porezna utaja (engl. tax evasion).¹⁰

1.3.1. Zakonita porezna evazija

Zakonita, legalna ili dopuštena porezna evazija podrazumijeva takav način ponašanja poreznog obveznika kojim on obavljajući određene aktivnosti na zakonit način izbjegne plaćanje poreza. U slučaju ovakve porezne evazije, porezni obveznik ne ulazi u sukob s zakonskim i drugim odredbama te samim time ne podliježe nikakvim pravnim sankcijama. Dakle ona podrazumijeva potpuno korištenje svih mogućnosti smanjenja porezne obveze koje pruža zakon, odnosno poduzimanje svih aktivnosti u skladu sa zakonom, ali protivno duhu zakona. Izbjegavanje plaćanja poreza se najčešće postiže pronalaženjem praznina ili „rupa“ u zakonskim propisima zbog manjkavosti, nedorečenosti, nepreglednosti i nejasnoća poreznog sustava.¹¹

¹⁰ Sertić, *Porezne oaze – međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija*, 41.

¹¹ Ibidem.

Do zakonodavne porezne evazije može se doći namjeravanim i nenamjeravanim postupcima. Oni se međusobno razlikuju prema namjeri poreznog obveznika koji poduzima te postupke.

Namjeravana ili hotimična porezna evazija podrazumijeva svjesno poduzimanje nekih postupaka kojima se može izbjeći plaćanje poreznih obaveza od strane poreznog obveznika. Primjerice promjena prebivališta i bavljenja određenom djelatnošću radi manjeg poreznog opterećenja, promjena prebivališta s ciljem stjecanja ili uvećanja naknade za javni prijevoz do radnog mjesta. Slučaj namjeravane porezne evazije jest i onda kad porezni obveznik iskorištava praznine u zakonu te time izbjegava plaćanje poreza. Na primjer, kad su u propisima nabrojene djelatnosti što se oporezuju, ali zbog nepreciznosti ili propusta druge vrste - nisu nabrojene sve djelatnosti iz kojih se ostvaruje prihod.¹²

S druge strane, nenamjeravana ili slučajna porezna evazija nastaje kada porezni obveznik direktno ne izbjegava plaćanje poreza, već do istog dolazi neplanirano. Primjer nenamjeravane zakonite porezne evazije je ako porezni obveznik umjesto nekog električnog aparata za kućanstvo strane proizvodnje kupi domaći jer je servisna služba za strane aparate loše organizirana ili nedovoljno opskrbljena rezervnim dijelovima, kao usputna se posljedica događa i porezna evazija, jer porezni obveznik nije platio u cijeni stranih proizvoda sadržan iznos carine.¹³

1.3.2. Nezakonita porezna evazija

Nezakonita, ilegalna ili nedopuštena porezna evazija podrazumijeva takvo ponašanje poreznog obveznika kojim on poduzima određene aktivnosti koje ga dovode do kršenja zakonskih i ostalih odredba te time podliježe pravim sankcijama. Nezakonita porezna evazija može imati oblik potpune ili djelomične porezne evazije koje se odnose na evaziju direktnih poreza i oblik kontrabande koja se odnosi na evaziju indirektnih poreza.

Potpuna ili totalna porezna evazija podrazumijeva svjesno prekrivanje svih relevantnih podataka od strane poreznog obveznika. U tom slučaju porezni obveznik, poreznom tijelu ne prijavljuje podatke koji ukazuju na poreznu obvezu te se samim time ne može odrediti njena visina. Poslovanje s takvim poreznim obveznicima je vrlo otežano radi nesuradnje s

¹² Jelčić, *Financije u teoriji i praksi*, 65.

¹³ Ibidem, 66.

poreznim tijelom. Koristeći se ovim oblikom porezne evazije porezni obveznici svjesno ne prijavljuju ono što podliježe oporezivanju.

Djelomična ili parcijalna porezna evazija podrazumijeva svjesno prekrivanje djela relevantnih podataka od strane poreznog obveznika. U takvim situacijama, porezni obveznik samo djelomično prijavljuje informacije koje upućuju na poreznu obvezu, što rezultira smanjenjem visine same obveze. Djelomičnom poreznom evazijom uzrokuje se prikupljanje nepotpunih i lažnih podataka relevantnih za određivanje porezne obaveze i njene visine. Primjer ovakve porezne evazije bio bi prijavljivanje samo djela ostvarenog dohotka financijskom tijelu radi ostvarenja niže porezne obveze.¹⁴

Treći oblik je kontrabanda odnosno krijumčarenje ili švercanje. Ona se razlikuje od prethodno nabrojenih oblika nezakonite porezne evazije jer se odnosi na indirektnu porez, odnosno evaziju uoči trošenja dohotka. Ona se javlja tokom uvoza odnosno izbjegavanjem plaćanja carina i prilikom izbjegavanja plaćanja poreza na dohodak. Primjerice, kontrabanda nastaje:¹⁵ Kontrabanda prilikom uvoza nastaje kad uvoznik nekog proizvoda za koji je utvrđena obveza plaćanja carine ne prijavi taj proizvod nadležnim carinskim tijelima. Nezakonito izbjegavanje potrošnih poreza unutar državnih granica postoji npr. kad proizvođač duhana ili vina, prodajući duhan odnosno vino "na crno" izravno potrošačima, izbjegava na taj način plaćanje poreza na promet.

¹⁴ Jelčić, op.cit., 66.

¹⁵ Ibidem.

2. Mjere za sprečavanje porezne evazije

Porezna evazija za svako gospodarstvo predstavlja prijetnju. Prijetnja proizlazi iz nedostatka prikupljenih prihoda za državu, kojoj su oni potrebni za financiranje rashoda kojima se svi građani koriste. Upravo iz tog razloga države razvijaju mjere za sprječavanje porezne evazije, koje će biti objašnjene u nastavku rada. Također, u ovom će djelu biti objašnjeni i razlozi nastanka porezne evazije, posljedice koja ona ostavlja na gospodarstvo te pristupi mjerenja porezne evazije.

2.1. Razlozi i posljedice nastanka porezne evazije

Prvu skupinu razloga nastanka porezne evazije izazivaju institucionalni čimbenici. Važne institucije poput vlade, regulatornih tijela i poreznih uprava imaju značajan utjecaj na suzbijanje porezne evazije kroz donošenje zakona i politika koje podržavaju poduzetnike u donošenju odluka o ulaganju. Korupcija također značajno utječe na poreznu evaziju, a veća visina mita još više povećava evaziju poreza.¹⁶ Još jedan od značajnih faktora koji doprinosi povećanoj evaziji u pogledu institucionalnih čimbenika je i nedostatak učinkovite porezne administracije i nedisciplina u poreznom sustavu. Porezni obveznici su posebno osjetljivi na povećanje državne administracije, na povećanje broja državnih službenika i s tim povezano povećanje javnih rashoda.¹⁷ Odluke pojedinaca o poštivanju poreznih propisa variraju ovisno o ekonomskom i pravnom okruženju, stoga je važno da porezni obveznici bolje razumiju poreznu administraciju s ciljem smanjenja utaje poreza. Također se vjeruje da strože zakonske mjere protiv koruptivnih aktivnosti, povećanje plaća javnih službenika, poboljšana transparentnost te smanjenje diskrecijskih ovlasti porezne uprave mogu podržati smanjenje porezne evazije. Način na koji se provodi proces oporezivanja također može potaknuti otpor prema plaćanju poreza. Ako se porezni obveznik osjeća nedostojanstveno, može doživjeti svoju poreznu obvezu kao neugodnu, što će rezultirati povećanim otporom prema plaćanju poreza.¹⁸

¹⁶ Alm i Liu, *Corruption, Taxation, and Tax Evasion*, 174.

¹⁷ Jelčić, *Financijsko pravo i financijska znanost*, 196.

¹⁸ Kopjar, *Uzroci i posljedice porezne evazije u Republici Hrvatskoj*, 9.

Iduća skupina razloga nastanka porezne evazije povezana je s ekonomskim čimbenicima. Brojni su autori razmatrali odnos između porezne stope i porezne evazije. Otpor ovisi o veličini poreznog opterećenja jer porezni obveznik pruža veći otpor plaćanju poreza što je porezno opterećenje veće.¹⁹ Porezna kontrola također je jedan od presudnih faktora za nastanak porezne evazije. Različiti autori koji su se bavili ovom tematikom nude različiti pogled na utjecaj visine kazne na nastanak porezne evazije. Ameyaw i Dzaka, 2016. godine utvrdili su da porast poreznih kontrola rezultira povećanjem utaje poreza²⁰, dok je Mengstu 2022. utvrdio da vjerojatnost da će porezni obveznici biti podvrgnuti reviziji značajno smanjuje utaju poreza.²¹ Također primijećeno je da odnos između stope kazne i utaje poreza negativan i značajan.²² Još jedan od razloga u okviru ekonomskih čimbenika je značajna razlika između visine poreza i onoga što porezni obveznici smatraju prihvatljivim. Također, među ekonomske čimbenike svrstava se i utjecaj pandemije COVID-19 čiji učinci nisu ravnomjerno raspoređeni u svim sektorima. Sektori poput turizma, obrazovanja, hotelijerstva i zabave doživjeli su značajne gubitke, dok su drugi, poput e-trgovine, imali prilike za rast. Ova pandemija ograničila je sposobnost vlasnika poduzeća da ispune svoje porezne obaveze, a pandemija je također mogla povećati poreznu evaziju.

Idući čimbenici nastanka porezne evazije su političko pravni čimbenici. Političke veze povezane su s poreznom evazijom, što demotivira uzorne porezne obveznike. Slab pravni sustav stvara visoko korumpirano okruženje. Utvrđeno je da pravni postupci protiv poreznih obveznika koji se ne žale smanjuje utaju poreza uz povećanje poreznih prihoda.²³ Implementacija stvarnih mehanizama korporativnog upravljanja i snažan pravni sustav mogu smanjiti poreznu evaziju.²⁴ Također u literaturi je istaknuto da porezni obveznici s jakim političkim vezama manje vjerojatno ispunjavaju svoje porezne obaveze.

Posljednji razlozi nastanka porezne evazije su povezani sa demografskim čimbenicima. Otkriveno je da dob i spol pojedinaca utječe na ispunjavanje poreznih obaveza.²⁵ Stariji ljudi skloniji su ispunjavanju poreznih obaveza od mlađih, dok će žene vjerojatno manje

¹⁹ Kopjar, op.cit., 9.

²⁰ Ameyaw i Dzaka, *Determinants of Tax Evasion: Empirical Evidence from Ghana*, 1656.

²¹ Mengstu, *Determinant of Tax Evasion of Category "A" Taxpayers in East Addis Ababa*, 83.

²² Ibidem, 82.

²³ Kirchler, Hoelzl, Wahl, *Enforced Versus Voluntary Tax Compliance: The Slippery Slope Framework*, 219.

²⁴ Salhi, Riguen, Kachouri, Jarbou, *The mediating role of corporate social responsibility on the relationship between governance and tax avoidance: UK common law versus French civil law*, 1164.

²⁵ Jackson i Milliron, *Tax compliance research: Findings, problems and prospects*. 159.

izbjegavati plaćanje poreza u usporedbi s muškarcima. Sugerira se da pravedan porezni sustav, moralne vrijednosti povezane s osobnim uvjerenjima pojedinca te povjerenje u poreznu upravu, potaknute interakcijom s drugima, utječu na odluke poreznih obveznika o poštivanju poreznih obveza.²⁶ Porezna pravednost i stavovi poreznih obveznika ključni su faktori u nepoštivanju poreznih obveza.

Veća pojava porezne evazije obično ide ruku pod ruku s povećanim poreznim opterećenjem. To može rezultirati smanjenjem porezne baze i premještanjem dobiti.²⁷ Kada država prikupi manje poreza zbog porezne evazije, to smanjuje njezine prihode. Isto može rezultirati nedostatkom sredstava za financiranje javnih usluga poput zdravstva, obrazovanja, infrastrukture i socijalne skrbi. Kao odgovor, država često podiže poreze, što može potaknuti daljnju evaziju. Time se dodatno opterećuju uzorni porezni obveznici i stvara se negativan utjecaj na gospodarski rast. Porezna evazija često rezultira time da pojedinci i tvrtke koji ne plaćaju poreze izbjegavaju svoj udio u financiranju javnih dobara i usluga. Time se stvara nepravedna raspodjela poreznog tereta među ostalim poreznim obveznicima.

Drugi odgovor na poreznu evaziju je zaduživanje države što može dovesti do povećanja javnog duga ili smanjenja proračunskih rashoda u ključnim područjima. Na takav način opterećuju se buduće generacije poreznih obveznika i povećava se siromaštvo sadašnjih i budućih obveznika koji poštuju porezne obveze.²⁸ Nedostatak prihoda od poreza može ograničiti sposobnost vlade da investira u infrastrukturu, obrazovanje, zdravstvo i druge važne sektore, čime se uzrokuju dugoročne negativne posljedice za gospodarski razvoj i konkurentnost. Ogroman rizik neizvjesnosti naplate poreza i razmjeri porezne evazije posljedicom su nefunkcionalnosti i neučinkovitosti sustava u cjelini, za što je osnovni razlog nizak porezni moral obveznika kao i poreznih službenika.²⁹ Budući da se poreznom evazijom uzrokuje smanjenje državnih prihoda, ona ima negativne utjecaje na opću ekonomsku učinkovitost i provedbu ekonomske politike. Smanjenjem povjerenja u pravni sustav i autoritet države može rezultirati širim oblikom nepoštivanja zakona. Porezna evazija ima duboke i široke posljedice koje mogu biti štetne za društvo i gospodarstvo te ugroziti stabilnost i održivost javnih financija.

²⁶ Abdul-Jabbar, Abuamria, Amjad Abdallah Alkhatib, Marimuthu, *Tax Evasion and the Social Influence Perspective: A Conceptual Model for Palestine*, 4862.

²⁷ Kopjar, op.cit., 10.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Jelčić, op.cit., 205.

2.2. Mjere za sprečavanje

Nastavno na navedene razloge nastanka porezne evazije te velike posljedice koje ona prouzrokuje razvijene su različite mjere s ciljem minimiziranja njezine pojave. Teško je precizno odrediti razinu evazije. Mjere za sprečavanje se obično grupiraju u tri kategorije, a to su: institucionalne, pravne i socioekonomske mjere.³⁰ Za uspješno suzbijanje porezne evazije važno je da ove mjere djeluju sinergijski.

2.2.1. Institucionalne mjere

Obzirom da su ranije objašnjeni institucionalni čimbenici važni razlozi nastanka porezne evazije, postoje i institucionalne mjere za sprečavanje iste. One se odnose na porezno-dužnički odnos, koji podrazumijeva dobre odnose između porezne administracije i poreznih obveznika. Za uspostavu dobrih odnosa među navedenim stranama potrebno je izgraditi povjerenje te razumijevanje. Međusobno povjerenje i dobri odnosi ključni su za podizanje poreznog morala. Pojedinačni dokazani slučajevi defraudacije poreza ne smiju se generalizirati i dovesti do apriorističkog stava poreznog tijela da poreznim deklaracijama i izjavama poreznog obveznika pristupa s izraženim nepovjerenjem.³¹ Stoga je ključno unaprijediti razumijevanje i povjerenje između poreznih obveznika i poreznih tijela. Posebno je važno istaknuti štetne posljedice stavova poreznih tijela koji pretpostavljaju da svi porezni obveznici pokušavaju izbjeći svoje porezne obveze ili čine poreznu evaziju. Ove mjere obuhvaćaju pravila koja se odnose ne samo na obveznike, već i na administraciju. Sudionici porezno - dužnikog odnosa dužni su postupati u dobroj vjeri kada ostvaruju svoja prava ili ispunjavaju zakonske obveze.³² Od porezne administracije se očekuje stručnost, nepristranost i poštivanje zakona u svom djelovanju. Porezna administracija teži poticanju dobrovoljnog podmirenja poreznih obaveza te doprinosi svijesti o važnosti istog. Razvoj tehnologije omogućuje efikasnije obavljanje poreznih obaveza, a povezanost s ostalim državnim institucijama olakšava taj proces. Obrazovanje poreznih službenika doprinosi

³⁰ Mahović-Komljenović, op.cit., 181.

³¹ Jelčić, op.cit., 199.

³² Mahović-Komljenović, op.cit., 181.

jednostavnosti i brzini obavljanja obveza te jača povjerenje u porezni sustav. Za postizanje tog cilja, korisno je usmjeriti visokoškolsko obrazovanje ili organizirati dodatnu edukaciju i seminare iz područja poreznih propisa i informacijske tehnologije za službenike poreznih tijela. To će im omogućiti da steknu i unaprijede znanje i vještine koje prate potencijalni porezni obveznici ili porezni savjetnici, a koji prate tehnološke i zakonske promjene. Pomoć poreznih službenika i dostupnost informacija na internetskim stranicama državnih tijela olakšavaju obveznicima ispunjavanje poreznih obveza. Povjerenje u vladu i njezine institucije može imati utjecaj na sprečavanje porezne evazije, osobito ako porezni obveznici percipiraju plaćanje poreza kao doprinos općem dobru. Smanjenje povjerenja u porezni sustav može povećati podložnost poreznoj evaziji. Institucionalne mjere mogu utjecati na razinu poreznog morala jer oblikuju bolje navike među poreznim obveznicima. Glavni cilj im je unaprijediti odnose između obveznika i administracije te povećati porezni moral.

2.2.2. Pravne mjere

Pravne mjere za sprečavanje porezne evazije vežu se u političko pravne razloge nastanka porezne evazije, koji su ranije objašnjeni. One se zasnivaju se na stabilnosti poreznog sustava. Navedena stabilnost obuhvaća izbjegavanje čestih promjena u zakonima i propisima te izbjegavanje prekomjernog nametanja novih kazni za prekršaje. Česte izmjene zakona mogu rezultirati nedovoljnom informiranošću poreznih obveznika, što je u pozitivnoj vezi s nastankom porezne evazije. Primjena poreznog nadzora također ima izravan utjecaj na sklonost poreznih obveznika prema poreznoj evaziji. Nadzor bi trebao biti pravodoban i orijentiran na analizu relevantnih činjenica za određivanje visine poreznih obveza. Kažnjavanje igra ključnu ulogu u suzbijanju porezne evazije unutar pravnog okvira. Teže kazne demotiviraju porezne obveznike za počinjenjem poreznom evazijom. Nezakonita, potpuna ili djelomična porezna utaja smatra se kaznenim djelom, a za učinjeni prekršaj poreznom se obvezniku može izreći visoka novčana kazna i zaštitna mjera privremene zabrane obavljanja djelatnosti.³³ Detaljnije o zakonskim mjerama Republike Hrvatske za suzbijanje porezne evazije bit će razjašnjeno u nastavku rada.

³³ Mahović-Komljenović, op.cit., 182.

2.2.3. Socioekonomske mjere

Posljednje mjere u okviru mjera za sprječavanje porezne evazije su socioekonomske mjere koje se odnose na ranije navedene socijalne odnosno demografske i ekonomske čimbenike nastanka porezne evazije. U okviru socijalnih mjera koje se odnose na subjektivne čimbenike, najveća se važnost pridaje poreznom moralu. Porezni moral obuhvaća one norme ponašanja u svezi s oporezivanjem koje određuju koja je vrsta tog ponašanja s društvenog stajališta korisna odnosno prihvatljiva, a koja štetna.³⁴ Porezni moral predstavlja stav poreznog obveznika prema ispunjavanju svojih poreznih obveza te odražava njegovu odgovornost i spremnost za plaćanje poreza. Različiti demografski čimbenici, posebno zemlja prebivališta, mogu utjecati na razinu poreznog morala. Na primjer, smatra se da je porezni moral visok u skandinavskim državama, Velikoj Britaniji, Sjedinjenim Američkim Državama, SR Njemačkoj, i Švicarskoj, dok je niži u Francuskoj, Italiji, i Španjolskoj. Također, nastojanje izbjegavanja plaćanja poreza često je izraženo na Bliskom i Dalekom istoku, u Južnoj Americi, te u nekim afričkim državama.³⁵ Porezni moral pojedinca može biti određen općim poreznim moralom države jer se obveznik prema poreznoj obvezi odnosi na način sličan s ostalim građanima te države. Porezni moral obično ovisi o razini obrazovanja i društvenom statusu pojedinca, visini poreznog opterećenja, te načinu na koji se prikupljeni porezi raspoređuju. Također, strah od kažnjavanja zbog neplaćanja poreznih obveza može imati utjecaj na društveni ugled poreznog obveznika. Doprinos poreznih obveznika većem proračunu koji će se koristiti za financiranje državnih aktivnosti može doprinijeti izgradnji većeg poreznog morala. Ekonomske mjere odnose se na percepciju poreza koja također može utjecati na odgovornost poreznih obveznika. Ako je porezni obveznik uvjeren da se sakupljeni porezi koriste za svrhe s kojima se slaže, vjerojatno će imati manji otpor prema plaćanju poreza. Motivacija poreznih obveznika da ispunjavaju svoje obveze može se povećati pozitivnim ili negativnim posljedicama koje proizlaze iz toga. Ako porezni obveznik na razne načine izbjegava plaćanje poreza, postoji mogućnost utaje, a to je znak da je svijest o potrebi plaćanja poreza niska.³⁶ Glavni cilj svih mjera za suzbijanje porezne evazije, uključujući socioekonomske mjere, jest povećanje poreznog morala.³⁷

³⁴ Jelčić, op.cit., 199.

³⁵ Ibidem, 200.

³⁶ Mahović-Komljenović, op.cit.,182.

³⁷ Kopjar, op.cit., 12.

2.3. Mjerenje porezne evazije

S obzirom na nezakonitost porezne evazije, njenu je prisutnost vrlo teško mjeriti. Glavna zapreka mjerenju porezne evazije je nedostatak pouzdanih informacija, što proizlazi iz toga da obveznici koji počine poreznu evaziju to nastoje zatajiti. Mjerenje porezne evazije može se podijeliti na dva pristupa, tradicionalni i moderni pristup.

2.3.1. Tradicionalni pristup

Tradicionalni pristup mjerenja porezne evazije sastoji se od izravnih, neizravnih i model metoda. Među tradicionalnim metodama, najprecizniji izvor informacija o poreznoj usklađenosti poreznog obveznika daje izravno mjerenje utaje prihoda putem stvarnih revizija pojedinačni poreznih prijava.

Primjerice, u razdoblju od 1965. do 1988. godine, Porezna uprava Sjedinjenih Američkih Država izvršila je detaljne revizije svakog retka stratificiranog slučajnog uzorka od oko 50.000 pojedinačnih poreznih prijava u trogodišnjem ciklusu putem programa za mjerenje usklađenosti poreznih obveznika (TCMP). Ove revizije omogućile su Poreznoj upravi procjenu stvarnog prihoda poreznog obveznika, koji je u usporedbi s registriranim stavkama omogućio Poreznoj upravi izračunati mjere prikrivanja prihoda. Nekoliko drugih zemalja također koriste sistemske programe temeljene na reviziji. Iako se izravno mjerenje smatra najpreciznijim njegovi nedostaci su nemogućnost otkrivanja svih neprijavljenih prihoda, ne obuhvaćanje pojedinaca koji odbiju dati podatke, propusti i slično.³⁸ Drugi izravni pristup temelji se na anketiranju, gdje se pojedincima postavljaju pitanja o njihovom ponašanju i izbjegavanju poreza. Još jedan od izravnih pristupa koji koriste podatke o poreznoj amnestiji, gdje se izjave o dohotku sudionika amnestije koriste kao točna mjera evazije. Nedostatak ovog pristupa mjerenju porezne evazije su nepouzdanost i nepotpunost podataka te nereprezentativan uzorak.³⁹

³⁸ Alm, *Measuring, Explaining, and controlling tax evasion*, 56.

³⁹ *Ibidem.*, 58.

Različite neizravne metode istražuju tragove porezne evazije koji se identificiraju kroz različite pokazatelje, koji su mjerljivi i mogu se identificirati. U ovim metodama, evazija se ne mjeri na izravan način, već se procjenjuje neizravno putem navedenih tragova. Postoji nekoliko često korištenih indikatora u ovom kontekstu. Jedan pristup procjenjuje evaziju putem jaza koji se može procijeniti, poput jaza između prijavljenog dohotka u poreznim prijavama i dohotka u nacionalnim računima, između prijavljenog dohotka i rashoda u nacionalnim računima ili između službenog i stvarnog broja zaposlenih.⁴⁰ Drugi neizravni pristup traži tragove evazije u transakcijama koje se obavljaju u određenoj valuti, s pretpostavkom da se stvarna razina ekonomske aktivnosti može procijeniti putem odnosa između novca i njegove brzine. Razlika između procijenjene razine ekonomske aktivnosti i službenih nacionalnih računa pruža mjeru sive ekonomije, koja se zatim može koristiti kao nadopuna za iznos porezne evazije.⁴¹ Još jedna od čestih metoda je analiza potražnje za određenom valutom, koja prognozira potražnju za gotovinom kao funkciju tradicionalnih faktora (kao što su prihodi, kamatne stope) i faktora koji se smatraju motivirajućima za sudjelovanje u aktivnostima evazije (npr. izravna i neizravna porezna opterećenja, državna regulacija, složenost poreznog sustava). Svaki višak u potražnji za određenom valutom ili iznos koji nije objašnjen faktorima koje su navedeni pripisuje se sivoj ekonomiji i iznosu evazije poreza.⁴² Drugi povezani neizravni pristup pretpostavlja da postoji konstantan odnos između nekog materijalnog ulaza poput potrošnje vode i stvarne ekonomske aktivnosti. Uspoređivanjem razlike između službene proizvodnje i procijenjene stvarne ekonomske aktivnosti iz materijalnog ulaza, može se prognozirati i iznos porezne evazije. Nedostaci ovakvog načina mjerenje porezne evazije su nepostojanje bazne godine bez sive ekonomije za daljnji izračun, neprecizne procjene financijskih transakcija te prepisivanje jaza između predviđenih i ostvarenih transakcija sivoj ekonomiji.⁴³

Nabrojene neizravne metode razmatraju samo jedan od pokazatelj za koji se očekuje da obuhvaća sve učinke koji potiču sivu ekonomiju ili evaziju poreza. Međutim ti se učinci mogu pojaviti paralelno na različitim tržištima. Pristup modela sagleda višestruke uzroke koji dovode do i/ili imaju učinke na sivu ekonomiju vremenom. Ovaj pristup se temelji na

⁴⁰ Alm, op.cit., 56.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

statističkoj teoriji neopaženih varijabli, koja prepoznaje da postoje različiti uzroci i pokazatelji.⁴⁴

2.3.2. Suvremeni pristup

Suvremeni pristup mjerenja porezne evazije koristi različite metode. Primjerice, neki istraživači su iskoristili podatke o prijavljenom prihodu iz pojedinačnih poreznih prijava kao indikator za evaziju poreza, pretpostavljajući da se sveukupni prihod mora raspodijeliti između prihoda koji je pojedinac prijavio i onog koji nije, odnosno utajenog prihoda.⁴⁵

Drugi su istraživači proveli kontrolirane terenske eksperimente kako bi istražili ponašanje u vezi s evazijom poreza. Postoje i pristupi koji se oslanjaju na potrošnju ili porezne odbitke kao pokazatelje evazije poreza. Također su se primjenjivali pristupi temeljeni na anketama koje istražuju motivaciju pojedinaca za sudjelovanje u sivoj ekonomiji. Česti nedostatak ovog pristupa je izostajanje izravnih mjera procjene evazije.⁴⁶

Drugi istraživači su sakupili svoje vlastite podatke o poštivanju poreznih propisa iz izvornih izvora, poput informacija o evaziji poreza na cigarete korištenjem praznih kutija cigareta kako bi procijenili koliko su pušači u određenom području izbjegavali plaćanje poreza na cigarete.⁴⁷

⁴⁴ Alm, op.cit., 59.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, 60.

3. Porezna evazija i porezni moral u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj, postoji osviještenost o problemu porezne evazije, ali i izazovi u praćenju i suzbijanju tog fenomena. Nedostatak sustavnog mjerenja i praćenja čini teškim procjenu stvarnih razmjera porezne evazije. Porezni moral može varirati ovisno o različitim čimbenicima, uključujući percepciju pravednosti poreznog sustava, razinu povjerenja u vlasti, te opću ekonomsku situaciju. U ovom su djelu rada razjašnjeni uzroci nastanka porezne evazije te učinak porezne evazije na gospodarstvo Republike Hrvatske. Također, prikazan je i institucionalan i zakonodavni okvir koji se koristi u Republici Hrvatskoj, a odnosi se na poreznu evaziju.

3.1. Uzroci nastanka

Uzroci nastanka porezne evazije vrlo su složeni i različiti. Kao prvi od uzroka nastanka porezne evazije javlja se motivacija za stvaranjem veće financijske koristi. Porezne su obaveze značajne za porezne obveznike te njihovim izbjegavanjem obveznici nastoje povećati svoje financijsko stanje u pogledu osobnog profita ili neto dobiti.

Idući čimbenik koji potiče nastanak porezne evazije i jest nedostatak znanja građana Republike Hrvatske o javnim financijama i njihovom razumijevanju.⁴⁸ Vlada Republike Hrvatske ne provodi dovoljno informativnih kampanja o troškovima javnih dobara, čime se doprinosi neznanju i nedovoljnoj informiranosti građana. Bolja osviještenost građana u vezi s tim pitanjem možda bi potaknula i veću uštedu tih dobara. Osim nedostatka informacija, poreznu evaziju i manjak poreznom morala potiče i nestručnost državne administracije te njezin odnos prema poreznim obveznicima.

Kao što je ranije objašnjeno, odgovor države na manjak prikupljenih prihoda može biti povećanje porezne stope. Porezni obveznici nikada nisu zadovoljni povećanjem porezne stope te iz toga razloga raste njihova sklonost ka poreznoj evaziji te opada njihov porezni moral. Nezadovoljstvo poreznih obveznika, pa i sama porezna evazija uzrokuje se ukoliko povećanje porezne stope ne korespondira s povećanjem plaća. Porezni sustav Republike Hrvatske ne može se okarakterizirati kao stabilan, radi čestih promjena koje se događaju

⁴⁸ Kopjar, op.cit., 14.

unutar sustava. Time se također uzrokuje nezadovoljstvo poreznih obveznika, što također može rezultirati poreznom evazijom. U nastavku rada će biti objašnjene neke od važnijih promjena koje je donijela porezna reforma 2024. godine. Prva promjena odnosi se na porez na dohodak te je prikazana u tablici 1.

Tablica 1. Porez na dohodak

Porezni razred	2023.		2024.	
	Stopa	Mjesečna osnovica (od – do u €)	Stopa (min. – max.)	Mjesečna osnovica (od – do u €)
1. razred	20%	0,01 – 3.981,68	15% - 23,6%	0,01 – 4.200,00
2. razred	30%	3.981,69 - ∞	25% - 35,4%	4.200,01 - ∞

Izvor: Izvor: izrada autorice prema podacima s *Porezna uprava*, <https://www.poreznauprava.hr/Stranice/PoreznaReforma2024.aspx> (pristupljeno 17. ožujka 2024.)

U odnosu na razdoblje do 31.12.2023., u 2024. godini povećana je maksimalna mjesečna osnovica koja podliježe nižoj stopi poreza na dohodak s 3.981,68 eura na 4.200,00 eura. Osim toga promijenjene su stope poreza na dohodak. Niža stopa ovog poreza prije porezne reforme iznosila je 20%, a sada nakon reforme može iznositi u rasponu od 15% do 23,6%. Viša stopa poreza na dohodak iznosila je 30%, dok sada nakon porezne reforme može iznositi u rasponu od 25% do 35,4%. Iduća promjena, vezana uz porez na dohodak je ukidanje prireza te je prikazana u tablici 2.

Tablica 2. Porez na dohodak i prirez

Jedinica lokalne samouprave	2023.		2024.	
	Porez na dohodak	Prirez	Niža stopa poreza na dohodak	Viša stopa poreza na dohodak
Općine	20% i 30%	do 10%	15% - 22%	25% - 33%

Gradovi do 30.000 stanovnika		do 12%	15% - 22,4%	25% - 33,6%
Gradovi iznad 30.000 stanovnika		do 15%	15% - 23%	25% - 34,5%
Grad Zagreb		do 18%	15% - 23,6%	25% - 35,4%

Izvor: izrada autorice prema podacima s *Porezna uprava*,

<https://www.poreznauprava.hr/Stranice/PoreznaReforma2024.aspx> (pristupljeno 17. ožujka 2024.)

Ukidanjem prireza koji se koristio do 31.12.2023. godine omogućeno je općinama i gradovima da sami izaberu stopu koju će koristiti, a rasponi stopa prepisanim su Zakonom. Jedinice lokale samouprave podijeljene su na općine i gradove prema broju stanovnika, te s većim brojem stanovnika raste i raspon stope poreza na dohodak.

Promjena u poreznom sustavu Republike Hrvatske koja je izazvala nezadovoljstvo kod mnogih je uvođenje oporezivanja napojnica koje se nakon porezne reforme mogu plaćati i kartično. Oporezivanju napojnica podliježu poslodavci odnosno obveznici fiskalizacije za iznos veći od 3.360,00 eura godišnje. Oni se smatraju poreznim obveznicima konačnog drugog dohotka za koji se primjenjuje porezna stopa od 20%.⁴⁹ Utvrđena je i nova stopa poreza na dohodak od 12% za dohodak od samostalne djelatnosti, odnosno paušalno oporezivanje obrtnika. Još neke od važnih promjena koje je dovela porezna reforma 2023./2024. godine su usklađivanje radi uvođenja eura, čime je prag za upis u registar obveznika poreza na dodanu vrijednost zaokružen s 39.816,84 eura na 40.000,00 eura, a poreza na dobit po stopi od 10% je zaokružen s 995.421,06 eura na 1 milijun eura.⁵⁰

Korupcija je također u pozitivnoj vezi sa porezom evazijom.⁵¹ Korupcija može stvoriti nepovoljne uvjete u kojima se porezna evazija može lakše odvijati i širiti te snižava porezni moral građana. Također, može potaknuti porezne obveznike na izbjegavanje poreza zbog

⁴⁹ Porezna uprava, https://www.porezna-uprava.hr/obrazac_joppd/Stranice/Napojnica.aspx (pristupljeno 17. ožujka 2024.)

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Alm i Liu, op.cit., 174.

osjećaja nepravde ili nepovjerenja prema sustavu. Obzirom na njihovu usku povezanost pojava jednog od navedenih pojmova može povećati prisutnost drugog.

Visina stope nezaposlenosti, još jedan je od faktora koji doprinosi pojavi porezne evazije. Povećanje nezaposlenosti može potaknuti poreznu evaziju. Trenutno stanje u Republici Hrvatskoj, vezano za stopu nezaposlenosti se poboljšalo, a podaci su prikazani u tablici 3.

Tablica 3. Stopa nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2016. do 2022. godine

Stopa nezaposlenosti/Godina	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Stopa registrirane nezaposlenosti	14,8	12,1	9,7	7,6	8,9	8,0	6,7
Stopa anketne nezaposlenosti	13,1	11,2	8,4	6,6	7,5	7,6	7,0

Izvor: izrada autorice prema podacima s *Hrvatski zavod za zapošljavanje. Godišnjak 2017., 2019., 2021. godine*
<https://ww.hzz.hr/usluge/publikacije-hzz-a/statisticke-publikacije/#godisnjak> (pristupljeno 17. ožujka 2024.)

Iz tablice 3. vidljivo je da je u promatranom razdoblju između 2016. i 2020. godine stopa nezaposlenosti opadala. U 2016. godini je stopa registrirane nezaposlenosti iznosila 14,8, a u 2022. godini smanjila se na 6,7. Stopa anketne nezaposlenosti je u 2016. godini iznosila 13,1, dok se u 2022. godini smanjila na 7,0. Stope registrirane i anketne nezaposlenosti povećale su se u 2020. godini, kao posljedice pandemije COVID-19, ali su oporavkom tržišta nastavile opadati. U razdoblju od 2018. do 2022. godine stope nezaposlenosti iznosile su manje od 10, a isto se kategorizira kao niska stopa nezaposlenosti. Smanjenje stope nezaposlenosti preduvjet je i za smanjenje prisutnosti porezne evazije. Radi usporedbe stope nezaposlenosti Republike Hrvatske i ostalih zemlja članica Europske unije u nastavu slijedi tablica 4.

Tablica 4. Stope nezaposlenosti u zemljama članicama Europske unije 2022. i 2023. godine

Zemlja / Godina	2022.	2023.
Malta	3,0	2,4
Češka	2,3	2,8
Poljska	2,8	3,0
Njemačka	3,0	3,1
Slovenija	3,5	3,4
Nizozemska	3,5	3,6

Mađarska	3,7	4,2
Bugarska	4,0	4,3
Irska	4,3	4,5
Danska	4,8	5,0
Austrija	4,9	5,4
Luksemburg	4,9	5,5
Belgija	5,7	5,6
Rumunjska	5,6	5,6
Slovačka	6,0	5,6
Hrvatska	6,7	6,0
Cipar	7,1	6,3
Portugal	6,7	6,5
Estonija	5,3	6,9
Latvija	6,6	7,0
Litva	6,3	7,0
Italija	7,9	7,2
Finska	7,2	7,5
Francuska	7,1	7,6
Švedska	7,5	8,2
Grčka	11,9	10,4
Španjolska	13,0	11,7

Izvor: izrada autorice prema podacima s Europa.eu. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_RT_M_custom_7680578/default/table (pristupljeno 18. ožujka 2024.)

Iz tablice 4. vidljivo je da se Hrvatska prema stopi nezaposlenosti u 2022. i 2023. godini nalazi na 16. mjestu od ukupno 27 zemalja članica Europske unije. Najmanje stope nezaposlenosti u Europskoj uniji imaju Malta, Češka i Poljska, te je u obje promatrane godine njihova stopa nezaposlenosti manja od 3. Stope nezaposlenosti u Grčkoj i Španjolskoj u obje su godine veće od 10, što se više ne kategorizira kao niska stopa nezaposlenosti.

Subjektivni čimbenici također igraju značajnu ulogu u formiranju atmosfere koja pogoduje poreznoj evaziji. Stavovi poreznih obveznika o poreznom sustavu i percepcija učinkovitosti poreznih kontrola ključni su u tom kontekstu. Slabe porezne kontrole i manja

vjerojatnost da će porezni obveznik biti kažnjen za djelo porezne evazije povećavaju njenu prisutnost te smanjuju porezni moral. Sklonost poreznih obveznika prema dobrovoljnom izvršavanju poreznih obveza povezana je s njihovim vlastitim stavovima o koristi poreznog sustava za opću dobrobit. Što se porezni obveznik manje slaže s namjenom porezno ubranih prihoda, njegov porezni moral je niži. Čimbenici poput moralnih vrijednosti, etike, kulture i demografskih karakteristika također igraju ulogu u oblikovanju sklonosti prema poreznoj evaziji.⁵²

Nedostatak sustavnog praćenja i mjerenja porezne evazije predstavlja značajan izazov u Republici Hrvatskoj. Statistički podaci o poreznoj evaziji temelje se uglavnom na procjenama, jer još uvijek nije uspostavljen službeni sustav nadziranja i kontroliranja porezne evazije. Trenutačno u Republici Hrvatskoj, samo Državni zavod za statistiku i neke vanjske savjetodavne tvrtke provode procjene o razmjerima porezne evazije. Unatoč svijesti o širokoj prisutnosti porezne evazije u državi i ranjivosti hrvatskog poreznog sustava zbog nestabilnog poreznog sustava, još nije definirana strategija za sustavno praćenje ovog problema.

3.2. Učinak na gospodarstvo

Porezna evazija ima negativan učinak na gospodarstvo Republike Hrvatske, a isto vrijedi i za gospodarstvo svake države. Prikupljanjem poreza povećava se gospodarski rast i razvoj zemlje. Porezna evazija očituje se kroz mnogo negativnih učinaka na gospodarstvo Republike Hrvatske. Prvi od negativnih učinaka po gospodarstvo je smanjenje državnih prihoda. Time se smanjuje kvaliteta javni usluga i infrastrukture. Manjkom prihoda u državnom proračunu otežano je ostvarivanje gospodarskih ciljeva i različitih projekata rasta i razvoja.

Idući negativan učinak kojeg izaziva porezna evazija je neravnopravnost. Neravnopravnost se očituje u odnosu među bogatima i siromašnima, a porezna evazija obično pogoduje bogatima. Velike tvrtke mogu koristiti kompleksne porezne strategije za smanjenje svojih poreznih obaveza, dok manje ne mogu toliko manipulirati. Time je narušena socioekonomska ravnopravnost u društvu Hrvatske te se izazivaju dugoročne

⁵² Kopjar, op.cit., 18.

posljedice na gospodarstvo društva. Neravnopravnost se odnosi i na raspodjelu poreznog opterećenja među poštenim i nepoštenim poreznim obveznicima. Pošteni porezni obveznici preuzimaju veće opterećenje radi nadoknade ne prikupljenih prihoda koje izaziva porezna evazija. Time se stvara osjećaj neravnopravnosti i smanjuje se povjerenje poreznih obveznika u državu i njen porezni sustav.

Poreznom evazijom se može oslabiti konkurentnost među tvrtkama koje pridonose razvoju gospodarstva. Ako se porezi ne naplaćuju pošteno i ravnomjerno, može se dovesti do neloyalne konkurencije među tvrtkama i poremećaja u tržišnom natjecanju, na način da se tvrtke koje se pridržavaju propisa mogu naći u nepovoljnom položaju u usporedbi s onima koje posežu za poreznom evazijom. Radi želje za održavanjem konkurentnosti u nepovoljnim uvjetima uzrokovanim poreznom evazijom može doći do opadanja poreznog morala čime se stvaraju nepovoljni učinci po gospodarstvo Republike Hrvatske. Također, ona ima negativan učinak na potencijalne investitore. S većom prisutnosti porezne evazije u gospodarstvu, stvara se nesigurnost i narušavanje povjerenja investitora čime se usporava gospodarski rast.

Porezna evazija narušava povjerenje poreznih obveznika u sustav i državne institucije. Kada javnost primijeti da određeni pojedinci ili subjekti izbjegavaju plaćanje poreza na nepošten način, to može rezultirati gubitkom povjerenja u institucije i narušiti gospodarsku ravnotežu. Slabljenje povjerenja može izazvati i nepoštivanje drugih zakonskih obaveza, čime se stvaraju negativni učinci na cijelo gospodarstvo. U borbi države za suzbijanjem porezne evazije često dolazi do povećanja administrativnih troškova. Poreznoj upravi potrebni su dodatni financijski i ljudski resursi što može imati negativan učinak na djelotvornost poreznog sustava i gospodarstva u cjelini.

3.3. Institucionalni i zakonodavni okvir

Institucionalni okvir odnosi se na sprečavanje nastanka porezne evazije u Republici Hrvatskoj uz pomoć normativnih, informatičko-tehničkih, informativnih i edukativnih mjera. Obzirom da porezna evazija podrazumijeva kršenje zakonski odredbi u nastavku će biti prikazan zakonodavni okvir kojim se nastoje regulirati svi oblici poreznim prijevara i evazije.

3.3.1. Institucionalni okvir

Glavni cilj institucionalnog okvira je povećanje razine poštivanja zakona. Institucionalnim okvirom nastoji se povećati ona dobrovoljna razina, na način da se utječe na ponašanje poreznih obveznika u pogledu podmirivanja poreznih obaveza. Na taj se način postiže bolja porezna disciplina. Prema tome, ako porezna tijela steknu više znanja o ponašanju u skladu s propisima i promijene svoje aktivnosti i ponašanje, to samo po sebi može dovesti do promjene u ponašanju poreznih obveznika.⁵³ Navedene mjere koje koristi Porezna uprava za sprečavanje nastanka porezne evazije mogu se podijeliti u preventivne i represivne kategorije. Preventivne mjere su usmjerene prema poreznim obveznicima koji redovito ispunjavaju svoje porezne obveze, ali ponekad greške nastaju zbog nedostatka informacija. Ove mjere pružaju podršku i olakšavaju poreznim obveznicima poštivanju poreznih propisa. S druge strane, prema poreznim obveznicima koji ne izvršavaju svoje porezne obveze redovito primjenjuju se represivne mjere.

Prve mjere, u okviru preventivnih mjera institucionalno okvira su normativne mjere. One obuhvaćaju: obavezujuća mišljenja, horizontalno praćenje i prethodne sporazume o transfernim cijenama.⁵⁴ Obavezujuća mišljenja izdaju se u vezi s poreznim postupcima koji se odnose na buduće planirane transakcije, poslovne događaje i aktivnosti poreznih obveznika. Također, u okviru ove normativne mjere mogu se zatražiti mišljenja o prošlim transakcijama, događajima i aktivnostima. Zakonom su određene teme o kojima se stvaraju obavezujuća mišljenja, a neki od primjera tema su: primjena pretporeza, utvrđivanje poreznih osnovica, nekonvencionalni porezni postupci i slično. Ova mjera dostupna je rezidentnim i nerezidentnim pojedincima i tvrtkama, a za podmirenje troškova ove mjere odgovara porezni obveznik koji je zatražio mjeru. Ova mjera vrijedi do kada ne dođe do promjena propisa koji se odnose na to mišljenje. Obavezujuća mišljenja pružaju niz prednosti, uključujući osiguranje pravne sigurnosti, smanjenje grešaka, usklađenost u postupanju te poboljšanu dvosmjernu komunikaciju. Ključno je, da je postignuta suradnja između poreznih tijela, kako bi osiguralo pravilan postupak i suprotstavilo se poreznoj evaziji. Prema poreznom obvezniku primjenjuje se mjera horizontalnog praćenja onda kada se od njega se očekuje da podmiruje svoje obaveze i podnosi porezne prijave u skladu s

⁵³ Vranko, *Porezno planiranje i upravljanje rizicima iz nadležnosti Porezne uprave*, 58.

⁵⁴ Kopjar, *op.cit.*, 26.

propisima i pravovremeno odnosno u što je moguće kraćem roku, informira Poreznu upravu, omogući sustav kontrole i revizije te riješi sva porezna pitanja iz prošlosti.⁵⁵ S druge strane, Porezna uprava mora savjetovat i pružati smjernice poreznom obvezniku, odgovarat mu na pitanja, usklađivati kvalitetu kontrole te u nepovoljnom slučaju otkazati Sporazum.⁵⁶ Temeljem ove mjere, poreznom se obvezniku osigurava porezna pozicija te mu se unaprijed pruža sigurnost. Također, korištenjem ove mjere poreznom se obvezniku osigurava potencijalno smanjenje poreznog nadzora u budućnosti. Glavna prednost ove mjere je postizanje dobrovoljne razine podmirenje porene obaveze, radi obostranog zadovoljstva. Posljednja mjera, u okviru normativnih mjera za suzbijanje porezne evazije su prethodni sporazumi o transfernim cijenama. Sporazum sklapaju porezni obveznik, Porezna uprava i porezna tijela drugih država u kojima porezni obveznici stvaraju dobit i podliježu oporezivanju poreza na dobit. Sporazum je fokusiran na buduće poslovanje te na manje pouzdane transakcije. Plaćanje troškove ove mjere obaveza je poreznog obveznika. Glave prednosti prethodnih sporazuma o transfernim cijenama su smanjenje nesigurnosti, partnerski odnos među navedenim stranama, manji troškovi te manje utrošeno vremena i resursa iza obje strane.

Druge mjere su informatičko-tehničke te su one preventivnog i represivnog karaktera. One uključuju sustave za analizu poreznih rizika odnosno Compliance Risk Management System (CRMS). Ovaj sustav pomaže Poreznoj upravi u identificiranju rizičnih poreznih obveznika te kontroli tih rizika. U Republici Hrvatskoj taj sustav prepoznaje više od 420 rizika u okviru poreza i doprinosa. Sustav ima razrađene unificirane mjere za odgovor na svaki od rizika. Ovom se mjerom nastoji osigurati povjerenje između obje strane, ali i represivno djelovati prema poreznim obveznicima koji su skloni riziku. Porezna uprava kao odgovor na takve porezne obveznike povećava kontrolu prema njima. Osim sustava za analizu poreznih rizika u okviru ovih mjera postoje i razne elektroničke usluge kojima se porezne obaveze izvršavaju brže, uz manje troškove i manje pogrešaka uz pomoć interneta. Među najpoznatijima su usluge eGrađani i ePorezna. Ovi su sustavi namijenjeni poreznim obveznicima, koje se putem njih nastoji više educirati.

Treće mjere za institucionalno sprečavanje porene evazije su informativne mjere. One su mjere preventivnog karaktera te kao što i samo njihovo ime nalaže, služe za pružanje

⁵⁵ Cipek, *Efikasnost naplata poreza i sprječavanje poreznih utaja/evazija*, 256.

⁵⁶ *Ibidem*, 257.

informacija poreznim obveznicima. Njihovim djelovanjem nastoji se prevenirati greške. Informiranjem poreznih obveznika nastoji se povećati razina poštivanja zakona, osigurati pravna sigurnost, stvoriti efikasniji porezni sustav te spriječiti porezna evazija. Web stranica Porezne uprave je elektroničko mjesto na kojem se mogu potražiti sve potrebne informacije, koje poreznom obvezniku mogu zatrebati i pomoći u pravilnom podnošenju poreznih obaveza. Stranica pruža sveobuhvatne informacije o različitim vrstama poreza i poreznih obaveza za sve kategorije poreznih obveznika. Uz njeno korištenje omogućena im je pravovremen informiranost o njihovim pravima i obvezama. Također, na Web stranici Porezne uprave objavljuju se vijesti o svim promjenama u poreznom sustavu te publikacije koje služe za edukaciju poreznih obveznika. Do svih potrebnih informacija se može doći i pozivom pozivnog centra Porezne uprave, koje je besplatan ili aplikacije „Piši nam“. Na taj način porezni obveznici mogu doći do dodanih informacija i svih potrebnih odgovora. Također, koristeći ove instrumente Porezne uprave mogu se prijaviti sumnje u nezakonito ponašanje drugih poreznih obveznika ili se požaliti na djelatnike Porezne uprave. U okviru informativnih mjera, djeluje i jedna mjera represivnog karaktera, kojom se javno objavljuju liste porezni dužnika te poslodavaca koji ne isplaćuju plaće zaposlenicima. Ova mjera služi kao upozorenje od strane Porezne Uprave.

Posljednje mjere institucionalnog okvira u Republici Hrvatskoj su edukativne mjere. Za pravilno izvršavanje poreznih obaveza ključno je osigurati obrazovanje kako poreznih obveznika, tako i službenika Porezne uprave. Porezni službenici moraju biti dobro educirani kako bi mogli pružiti sve potrebne informacije obveznicima. Stalna obuka i evaluacija službenika ključni su faktori u osiguravanju njihove stručnosti i znanja, što je temeljno za zakonito obavljanje njihovih dužnosti. Porezna uprava je razvila e-learning programe kako bi osigurala kontinuiranu edukaciju svojih zaposlenika, pružajući im pristup najnovijim zakonima, metodama i alatima. Osim toga, zaposlenicima su dostupni i međunarodni programi poput onih EU-a, OECD-a, Fiscalis programa, IOTA-e i drugih.⁵⁷ Kvaliteta rada zaposlenika Porezne uprave procjenjuje se putem projekata koji mjere učinkovitost, osiguravajući tako najviši standard. Ova edukacija posebno naglašava potrebu za obrazovanjem poreznih službenika, budući da oni prenose svoje znanje i iskustvo na porezne obveznike.

⁵⁷ Kopjar, op.cit., 31.

3.3.2. Zakonodavni okvir

U Republici Hrvatskoj postoje precizno definirani uvjeti pod kojima se porezna evazija smatra nezakonitom. Ona se smatra kaznenim djelom koje se kažnjava zatvorskim kaznama. Sustav kazni za porezne prekršaje može uključivati visoke novčane kazne, zatvorske kazne ili čak zabranu obavljanja određenih zanimanja. Često su kazne kombinirane kako bi se postigao odgovarajući odvraćajući učinak. Zakonodavni okvir koji je naveden u nastavku obuhvaća nekoliko ključnih zakona. To uključuje Opći porezni zakon koji se općenito odnosi na porezne propise, porezne obveze i obveznike. Također, tu je i Kazneni zakon koji obuhvaća poreznu evaziju, carine i propisane kazne za ta djela. Nadalje, ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja čine bitan dio zakonodavnog okvira, pružajući smjernice za oporezivanje u međunarodnim transakcijama i poslovanju.

3.3.2.1. Opći porezni zakon

Opći porezni zakon Republike Hrvatske regulira odnose između poreznih tijela i poreznih obveznika te su u njemu sadržani propisi o porezima i drugim javnim davanjima. Ovaj zakon sastoji se od devet poglavlja koja obuhvaćaju različite aspekte poreznog sustava. Naslovi tih poglavlja su: porezno-pravni odnosi, porezno-dužnički odnosi, opće postupovne odredbe, ovršni postupak, posebne odredbe o postupku utvrđivanja zlouporabe prava, pravni lijek, prekršajne odredbe, ovlasti Vlade Republike Hrvatske te prijelazne i završne odredbe.⁵⁸ Općim poreznim zakonom Republike Hrvatske propisuje se i različite odredbe koje se odnose na poreznu evaziju i izbjegavanje plaćanja poreza.

Članak 1., Općeg poreznog Zakona definira opću odredbu, koja postavlja temelje za odnose između poreznih obveznika i poreznih tijela te utvrđuje propise o porezima i drugim obveznim davanjima.⁵⁹ Ova odredba predstavlja osnovni okvir poreznog sustava, čime se osigurava pravično i učinkovito provođenje poreznih propisa radi osiguranja stabilnosti financiranja javnih potreba i funkcioniranja države.

⁵⁸ Kopjar, op.cit., 19.

⁵⁹ *Opći porezni zakon*, čl. 1.

Člankom 13. Općeg poreznog Zakona definira se porezno-pravni odnos kao vezu između poreznog tijela i poreznog obveznika koja precizira njihova prava i obveze u vezi s poreznim postupkom.⁶⁰ Osim toga, ovaj članak objašnjava da su sudionici tog odnosa također osobe koje jamče za ispunjenje porezne obveze, što dodatno osigurava provođenje poreznih propisa i prikupljanje poreznih prihoda. Ova definicija pruža okvir za jasno razumijevanje uloga i odgovornosti svih sudionika u poreznom sustavu Republike Hrvatske.

Člankom 14. Općeg poreznog Zakona definira se pojam poreznog obveznika.⁶¹ Prema toj odredbi, poreznim obveznikom smatra se svaka osoba koja je prema zakonskim odredbama različitih vrsta poreza obvezna platiti porez ili drugu vrstu davanja propisanih zakonom. Ova definicija obuhvaća širok spektar poreznih obveznika, uključujući fizičke osobe, pravne subjekte, obrtnike i druge entitete koji su podložni oporezivanju prema važećem zakonodavstvu.

Člankom 20. Općeg poreznog Zakona definira se pojam porezno-dužničkog odnosa.⁶² U skladu s ovom odredbom, sudionici ovog odnosa su porezna tijela, porezni obveznici i porezni jamci koji su obvezni poštovati i izvršavati prava i obveze propisane zakonom. Porezno-dužnički odnos regulira interakciju između navedenih sudionika u kontekstu oporezivanja te osigurava poštivanje poreznih propisa i pravila.

Općim poreznim Zakonom Republike Hrvatske, člankom 37. objašnjena je odgovornost utajivača poreza i njegovog pomagača.⁶³ Prema njemu, osoba koja sudjeluje u utaji poreza, pružanju pomoći ili prikrivanju utaje, te ne prijavi poreznu obvezu, odgovorna je za iznos manje plaćenog ili utajenog poreza i pripadajućih kamata prema propisima tog zakona.

Obaveza izdavanja računa i vođenja poslovnih knjiga i evidencija definirana je člankom 62. Općeg poreznog zakona.⁶⁴ Njime je propisana obaveza vođenja detaljnih poslovnih knjiga i evidencija, uključujući i čuvanje računovodstvene dokumentacije, kako bi se osigurala mogućnost provjere ispravnosti obračuna i plaćanja poreza od strane poreznih tijela.

Članak 68. Općeg poreznog zakona definira obvezu poreznog obveznika da prijavi sve bitne činjenice relevantne za utvrđivanje porezne obveze.⁶⁵ To uključuje prijavu premještaja

⁶⁰ *Opći porezni zakon*, čl. 13.

⁶¹ *Ibidem*, čl. 14.

⁶² *Ibidem*, čl. 20.

⁶³ *Ibidem*, čl. 37.

⁶⁴ *Ibidem*, čl. 62.

⁶⁵ *Ibidem*, čl. 68.

poslovne jedinice, početka obavljanja gospodarske djelatnosti, poslovnog računa izvan granica države te sve ostale informacije koje su potrebne za određivanje porezne obveze, a koje nisu dostupne drugim javnopravnim tijelima. Također, ako porezni obveznik ima više od 50% udjela u inozemnom ili tuzemnom trgovačkom društvu, dužan je to prijaviti poreznom tijelu u kojem ima sjedište.

Članak 69. Općeg poreznog zakona definira angažiranje poreznog obveznika u poreznom postupku.⁶⁶ Porezni obveznik ima dužnost aktivno sudjelovati tijekom poreznog postupka u utvrđivanju činjenica te pružiti potpune i istinite informacije za koje posjeduje dokaze kako bi se odredila osnova za oporezivanje.

Članak 73., Općeg poreznog zakona definira obvezu podnošenja porezne prijave.⁶⁷ Prema ovom članku, porezni obveznik ima dužnost podnijeti poreznu prijavu poreznom tijelu kada bude pozvan na to. Poziv za podnošenje porezne prijave može biti upućen pojedinačno ili putem javnog priopćenja. Porezna prijava treba biti podnesena u roku od dva mjeseca nakon isteka razdoblja određenog zakonom, osim ako posebnim propisom nije drukčije određeno.

Članak 192., Općeg poreznog zakona propisuje najteže porezne prekršaje.⁶⁸ Prema ovim odredbama propisane su kazne u rasponu od 2650,00 eura do 66.360,00 eura za neizdavanje računa, ne vođenje poslovnih knjiga, netočno evidentiranje, odbijanje sudjelovanja u poreznom postupku i slično.

Navedenim člancima Općeg poreznog zakona nastoji se objasniti važnost pravilnog prijavljivanja svih potrebnih informacija za formiranje porezne obveze. Postupanjem u skladu s ovim Zakonom ne uzrokuje se porezna evazija te se sprječava i nastanak ostalih nezakonitih radnji, što doprinosi integritetu poreznog sustava i pravednoj raspodjeli poreznih tereta među građanima i poslovnim subjektima. Osim toga, pravilno prijavljivanje poreznih obveza omogućuje vlastima učinkovito prikupljanje prihoda kojim se financiraju javne potreba i projekti koji koriste široj zajednici.

3.3.2.2. Kazneni zakon

⁶⁶ *Opći porezni zakon*, čl. 69.

⁶⁷ *Ibidem*, čl. 73.

⁶⁸ *Ibidem*, čl. 192.

Kazneni zakon Republike Hrvatske poreznu evaziju smatra kaznenim djelom. Ova zakonska odredba propisuje sankcije za osobe koje namjerno izbjegavaju plaćanje poreza ili prikrivaju prihode radi izbjegavanja poreznih obveza. Porezna evazija je ozbiljno kazneno djelo koje može rezultirati novčanim kaznama ili čak zatvorskom kaznom, ovisno o težini prekršaja i visini izbjegnutih poreznih obveza.⁶⁹

Članak 256. Kaznenog zakona definira poreznu evaziju kao namjeru poreznog obveznika ili druge osobe da potpuno ili djelomično izbjegnu plaćanje porezne obveze ili carine.⁷⁰ Porezna evazija se provodi putem prijavljivanja netočnih ili nepotpunih činjenica koje služe kao osnova za utvrđivanje porezne obveze. Prema ovom članku, propisana je zatvorska kazna u trajanju od šest mjeseci do pet godina za porezne obveznike koji umanje ili ne utvrde svoju poreznu ili carinsku obavezu za iznos veći od 2654,46 eura. Istom kaznom bit će kažnjeni i porezni obveznici koji koriste poreznu olakšicu ili carinsku povlasticu, u iznosu većem od 2654,46 eura, a suprotno uvjetima pod kojima su je dobili. U slučaju smanjenja ili ne utvrđenja porezne obaveze velikih razmjera, zatvorska kazna iznosi od jedne do deset godina. Ova odredba se primjenjuje i na počinitelje koji svojim radnjama umanjuju sredstva Europske unije.

Članak 257. Kaznenog zakona propisuje kazneno djelo izbjegavanja carinskog nadzora.⁷¹ To se odnosi na situaciju kada se roba prenosi preko granice, a proizvodnja ili promet te robe su ograničeni ili zabranjeni. Kazna za ovo djelo je zatvor u trajanju od šest mjeseci do pet godina, osim ako počinjenjem ovog djela nije prekršen neki drugi zakon koji propisuje strože kazne. Nadalje, ovim člankom se propisuje oduzimanje robe za koju je izbjegnuto carinski nadzor.

Spomenutim člancima Kaznenog zakona precizno je definirano što se smatra djelom porezne evazije ili utaje poreza te što se smatra djelom izbjegavanja carinskog nadzora. Osim toga, navedene su i odgovarajuće novčane i kazne zatvora koje porezni obveznici moraju podnijeti u slučaju kršenja ovih kaznenih odredbi. Cilj ovog Zakona je smanjiti incidenciju porezne evazije u gospodarstvu postavljanjem strožih kazni za počinjene prekršaje. Visoke kazne imaju preventivni učinak te se nastoji potaknuti svijest poreznih obveznika i odvratiti ih od počinjenja ovih kaznenih djela.

⁶⁹ *Kazneni zakon*, čl. 256.

⁷⁰ *Zakon o utaji poreza ili carine*, čl. 256.

⁷¹ *Zakon o izbjegavanju carinskog nadzora*, čl. 257.

3.3.2.3. Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja

Posljednji dio zakonodavnog okvira koji se odnosi na reguliranje porezne evazije u Republici Hrvatskoj su Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Postoje dva osnovna oblika dvostrukog oporezivanja, a ona su međunarodno i unutarnje te ekonomsko i pravno. Međunarodno dvostruko oporezivanje proizlazi iz djelovanja poreznih vlasti minimalno dviju država, a ovi ugovori ciljaju riješiti takve situacije. Ugovori se sklapaju između država i mogu biti bilateralni ako ih potpisuju dvije države ili multilateralni ako ih potpisuje više država. Dvostruko oporezivanje može biti i pravno i ekonomsko. Pravno dvostruko oporezivanje se javlja kada ista osoba bude oporezovana dva puta za isti dohodak u najmanje dvije države. To se događa kada dvije ili više poreznih vlasti propisuju usporedive poreze za istog obveznika u vezi s istim oporezivim dohotkom ili kapitalom.⁷² S druge strane, do ekonomskog dvostrukog oporezivanja dolazi kada se propisuje da poduzeće mora platiti porez na dobit, dok njegovi dioničari dodatno moraju platiti porez na dividendu isplaćenu iz te već oporezovane dobiti.⁷³

Ono se može umanjiti korištenjem strategija poput odbijanja dividendi, sustava imputacije ili sustava odvojenih poreznih stopa. Dvostruko oporezivanje može se dogoditi i unutar jedne države, ne samo u međunarodnom kontekstu. Ovi su ugovori fokusirani uglavnom na rješavanje problema dvostrukog oporezivanja izvan granica jedne zemlje. Najpoznatiji modeli za rješavanje ovih problema su OECD-ovi ili UN-ovi modeli.⁷⁴ Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja s pojedinim zemljama variraju u obuhvatu i dogovorenim poreznim stopama. Oni se razlikuju po tome jesu li regulirani samo oporezivanje dohodaka ili obuhvaćaju i oporezivanje imovine. Svaki sporazum precizno određuje koje su vrste poreza obuhvaćene te definira koja država ima pravo na oporezivanje, kako se raspodjeljuju porezi ili koji je maksimalni iznos oporezivanja. Svi sklopljeni ugovori između Republike Hrvatske i drugih zemalja prikazani su u tablici 5.

Tablica 5. Sklopljeni Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u Republici Hrvatskoj

⁷² Kesner-Škreb, *Financijska teorija i praksa* 443.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Kopjar, op.cit., 23.

Red. broj	Država	Predmet ugovora	Godina primjene	Redni broj	Država	Predmet ugovora	Godina primjene
1	Albanija	Dohodak i imovina	1988.	35	Kuvajt	Dohodak i imovina	2004.
2	Armenija	Dohodak	2011.	36	Latvija	Dohodak	2002.
3	Austrija	Dohodak i imovina	2002.	37	Litva	Dohodak	2002.
4	Azerbajdžan	Dohodak i imovina	2014.	38	Luksemburg	Dohodak i imovina	2017.
5	Belgija	Dohodak i imovina	2005.	39	Mađarska	Dohodak i imovina	1999.
6	Bjelorusija	Dohodak i imovina	2005.	40	Makedonija	Dohodak i imovina	1997.
7	BiH	Dohodak i imovina	2006.	41	Malezija	Dohodak	2005.
8	Bugarska	Dohodak i imovina	1999.	42	Malta	Dohodak	2000.
9	Cipar	Dohodak i imovina	2024.	43	Maroko	Dohodak	2013.
10	Crna gora	Dohodak i imovina	2006.	44	Mauricijus	Dohodak	2004.
11	Češka	Dohodak i imovina	2002. 2013.	45	Moldavija	Dohodak i imovina	2007.
12	Čile	Dohodak	2005.	46	Nizozemska	Dohodak i imovina	2002.
13	Danska	Dohodak	2010.	47	Njemačka	Dohodak i imovina	2007.
14	Estonija	Dohodak	2005.	48	Norveška	Dohodak i imovina	1991.
15	Finska	Dohodak i imovina	1991.	49	Oman	Dohodak	2012.
16	Francuska	Dohodak	2006.	50	Poljska	Dohodak i imovina	1997.

17	Grčka	Dohodak i imovina	1999.	51	Portugal	Dohodak i imovina	2016.
18	Gruzija	Dohodak i imovina	2014	52	Rumunjska	Dohodak i imovina	1997.
19	Indija	Dohodak	2016.	53	Rusija	Dohodak i imovina	1998.
20	Indonezija	Dohodak	2013.	54	San Marino	Dohodak	2006. 2015.
21	Iran	Dohodak i imovina	2009.	55	Sirija	Dohodak	2010.
22	Irska	Dohodak i imovina	2004.	56	Slovačka	Dohodak i imovina	1997.
23	Island	Dohodak	2012.	57	Slovenija	Dohodak i imovina	2006.
24	Italija	Dohodak	2010.	58	Srbija	Dohodak i imovina	2005.
25	Izrael	Dohodak i imovina	2008.	59	Španjolska	Dohodak i imovina	2007.
26	Japan	Dohodak	2020.	60	Švedska	Dohodak i imovina	1991.
27	Jordan	Dohodak	2007.	61	Švicarska	Dohodak i imovina	2000.
28	JAR	Dohodak	1998.	62	Turkmenistan	Dohodak	2016.
29	Kanada	Dohodak i imovina	2000.	63	Turska	Dohodak	2001.
30	Katar	Dohodak	2010.	64	UAE	Dohodak	2019.
31	Kazahstan	Dohodak	2020.	65	Ukrajina	Dohodak i imovina	2000.
32	Kina	Dohodak	2002.	66	Velika Britanija	Dohodak i imovina	2016.
33	Koreja	Dohodak i imovina	2007.	67	Vijetnam	Dohodak	2020.

34	Kosovo	Dohodak i imovina	2018.
----	--------	----------------------	-------

Izvor: Porezna uprava, <https://www.porezna-uprava.hr/bi/Stranice/Dvostruko-oporezivanje.aspx> (pristupljeno 27. ožujka 2024.)

Tablica 5. prikazuje ukupno 67 ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja koje je sklopila Republika Hrvatska. Najstariji sklopljeni ugovor je s Albanijom iz 1988. godine, dok je najnovije sklopljen ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja sklopljen ove godine s Ciprom. Od ukupno 67 ugovora, njih 39 odnosi se na oporezivanja dohotka i imovine, dok se njih 28 odnosi samo na oporezivanje dohotka.

4. Empirijsko istraživanje stavova građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu

Porezna evazija predstavlja ozbiljan izazov za stabilnost financijskih sustava širom svijeta. Uzrokuje velike gubitke u prihodima države, što u konačnici dovodi do smanjenih kapaciteta za pružanje javnih dobara i usluga. Istovremeno, porezni moral, odnosno sklonost građana da poštuju porezne obveze, igra ključnu ulogu u oblikovanju efikasnih poreznih sustava.

Empirijsko istraživanje stavova građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu ključno je za razumijevanje dinamike koja leži u srcu ovih fenomena. Ovo istraživanje fokusirano je na analizu iskustva, stavova i mišljenja građana o prisutnosti porezne evazije u Republici Hrvatskoj.

4.1. Opis metodologije istraživanja

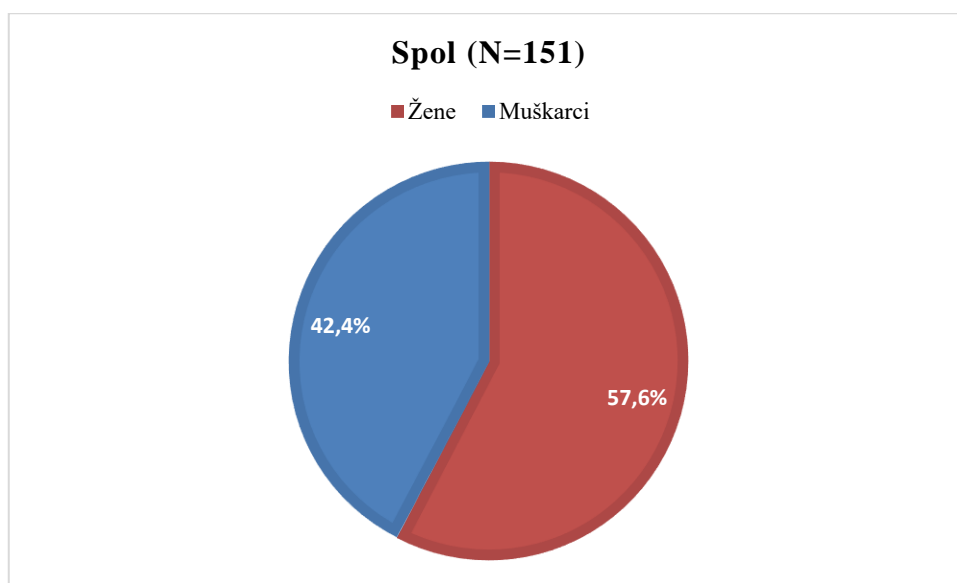
Cilj ovog empirijskog istraživanja je istražiti stavove i mišljenja građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu. Za potrebe ovog istraživanja sastavljen je anketni upitnik, koji se provodio elektroničkim putem koristeći platformu Google obrasci. Prije početka upitnika bila je navedena definicija porezne evazije, kako bi se ispitanike upoznao s pojmom na koji se odnosi anketa. Anketni upitnik sastojao se od ukupno dvadeset i osam pitanja koja su bila podijeljena u četiri odjeljka. Prvi odjeljak odnosio se na iskustvo ispitanika vezano za podmirivanje poreznih obaveza i poreznu evaziju. Drugi odjeljak uključio je pitanja vezana uz stavove i mišljenja ispitanika o podmirivanju poreznih obaveza, poreznom sustavu i Poreznoj upravi. Treći odjeljak odnosio se na poimanje porezne evazije od strane ispitanika, a četvrti odjeljak je uključio pitanja o demografskim obilježjima ispitanika. Pitanja su bila pretežno zatvorenog tipa, dok su u jednom pitanju ispitanici mogli izraziti vlastit prijedlog za smanjenje porezne evazije u Republici Hrvatskoj. Istraživanje se provodilo online putem društvenih mreža, od 6. do 26. ožujka 2024. godine. Predviđeno vrijeme za ispunjavanje ankete bilo je od pet do sedam minuta.

4.2. Karakteristike uzorka istraživanja

Vrsta uzorka primijenjena u ovom istraživanju je prigodni uzorak. Uzorak se sastoji od prijatelja, kolega i rodbine autora. Anketnom upitniku je pristupilo 151 ispitanik različitog spola, dobi, stupnja obrazovanja i mjesta prebivališta.

Od ukupnog broja ispitanika, anketni upitnik je ispunilo 57,6%, odnosno 87 žena i 42,4%, odnosno 64 muškaraca što je vidljivo na grafikonu 1.

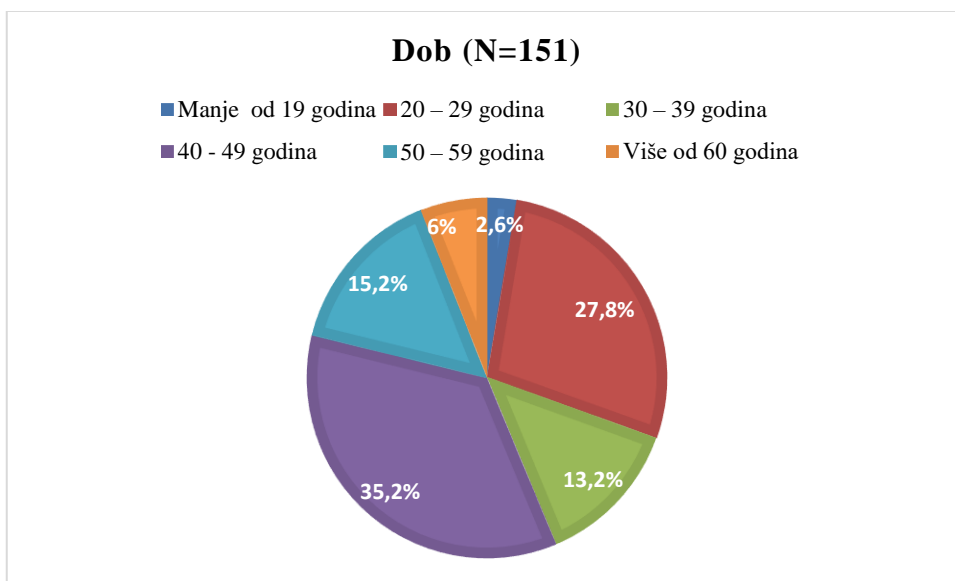
Grafikon 1. Ispitanici prema spolu

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Najveći broj ispitanika u dobi je između 40 i 49 godina, njih 35,2%, odnosno ukupno 53 ispitanika. Zatim slijede ispitanici u dobi između 20 i 29 godina, njih 27,8%, odnosno ukupno 42 ispitanika. Nešto manji broj ispitanika je u dobi između 50 i 59 godina (15,2%), između 30 i 39 godina (13,2%) te stariji od 60 godina (6%). Najmanji broj ispitanika je u dobi manjoj od 19 godina, njih 2,6%, što je vidljivo u grafikonu 2. koji slijedi.

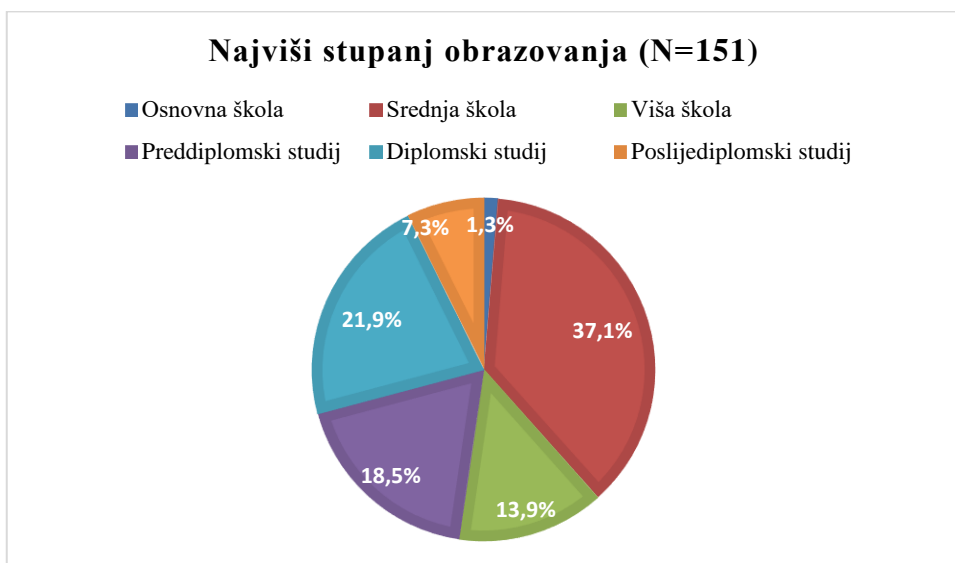
Grafikon 2. Ispitanici prema dobi

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iduće demografsko obilježje ispitanika je najviši stupanj njihovog stečenog obrazovanja. Najveći broj ispitanika, njih 37,1%, odnosno 56 ispitanik ima završenu srednju školu. Nakon srednje škole, slijede ispitanici sa završenim diplomskim studijem, njih 21,9%, odnosno 33 ispitanika. Nešto manji broj ispitanika završio je preddiplomski studij (18,5%), višu školu (13,9%), i poslijediplomski studij (7,3%). Najmanji dio ispitanika završio je samo osnovnu školu, njih 1,3%, odnosno ukupno 2 ispitanika, što je vidljivo u grafikonu 3., koji slijedi.

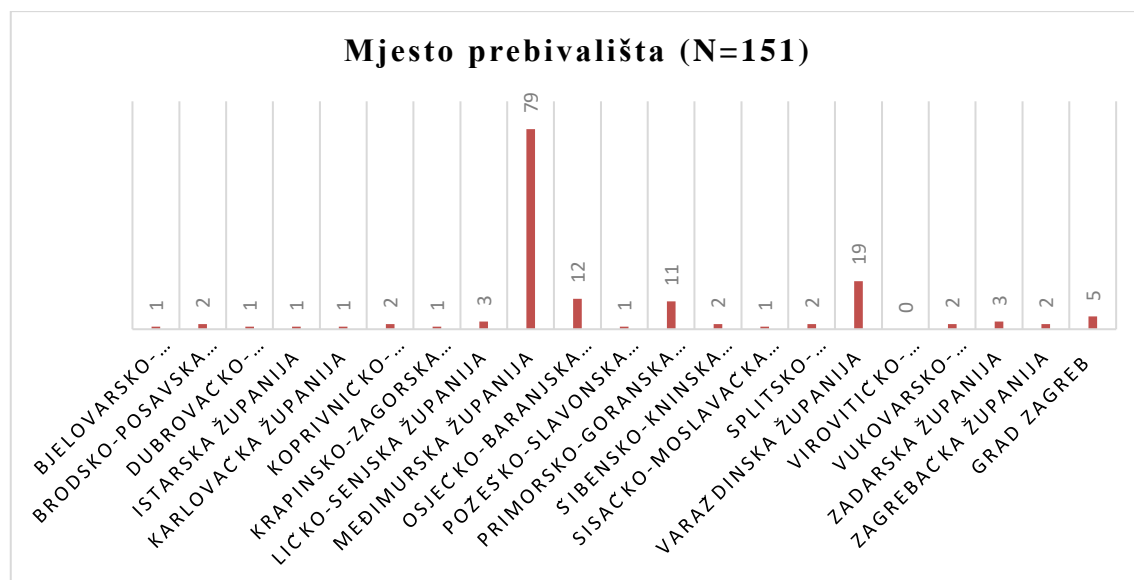
Grafikon 3. Ispitanici prema najvišem stupnju obrazovanja

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Posljednji demografski čimbenik ispitanika je njihovo mjesto prebivališta. Najveći broj ispitanika, njih 53,3%, odnosno ukupno 79 ispitanika ima mjesto prebivališta u Međimurskoj županiji. Nakon Međimurske županije slijedi Varaždinska županija sa 12,6%, odnosno 19 ispitanika, Osječko-baranjska županija sa 7,9%, odnosno 12 ispitanika i Primorsko-goranska županija sa 7,3%, odnosno 11 ispitanika. Nešto manji broj ispitanika ima mjesto prebivališta u Gradu Zagrebu (3,3%), Ličko-senjskoj županiji (2%) i Zadarskoj županiji (2%). Ostale županije Republike Hrvatske u kojima ispitanici imaju mjesto prebivališta variraju između jednog ili dva ispitanika, dok iz Virovitičko-podravske županije anketi nije pristupio ni jedan ispitanik. Navedeno je vidljivo u grafikonu 4. koji slijedi.

Grafikon 4. Ispitanici prema mjestu prebivališta

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

4.3. Rezultati empirijskog istraživanja

Kao što je ranije navedeno cilj ovog istraživanja bio je istražiti stavove i mišljenja ispitanika o poreznoj evaziji i poreznom moralu u Republici Hrvatskoj. Kako bi se ovaj cilj ostvario, u prvom odjeljku anketnog upitnika bila su postavljena pitanja koja su vezana uz iskustvo ispitanika u podmirivanju poreznih obveza i poreznoj evaziji. Rezultati ovog djela istraživanja prikazani su u nastavku.

Prvo pitanje ovog odjeljka glasilo je „Susrećete li se s praksom neizdavanja račun s prikazanim porezom na dodanu vrijednost?“, a u grafikonu 5. prikazani su dobiveni odgovori.

Grafikon 5. Neizdavanje račun s prikazanim porezom na dodanu vrijednost

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

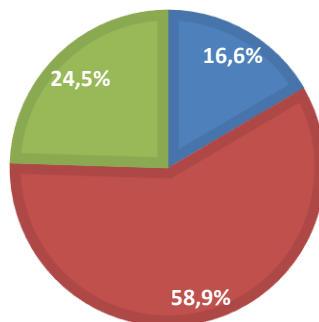
Na pitanje vezano uz praksu neizdavanja računa s prikazanim porezom na dodanu vrijednost 75,5% ispitanika je odgovorilo da se susrelo s istim. Njih 13,9%, odnosno 21 ispitanik susreće se s tom praksom često, dok se njih 61,6%, odnosno 93 ispitanika susreće, ali rijetko. Ukupno je 37 ispitanika odnosno 24,5% odgovorilo da se nikad nije susrelo s praksom neizdavanja računa s prikazanim porezom na dodanu vrijednost.

Iduće pitanje, koje je slijedilo glasi „Susrećete li se s praksom neizdavanja računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu?“, a dobiveni odgovori prikazani su u grafikonu 6., koji slijedi.

Grafikon 6. Neizdavanja računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu

Susrećete li se s praksom neizdavanja računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu? (N=151)

■ Da, često ■ Da, ali rijetko ■ Ne, nikada

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

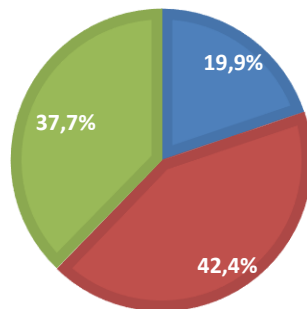
Na pitanje vezano uz praksu neizdavanja računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu, također je 75,5% ispitanika odgovorilo da se susrelo s istim. Njih 16,6%, odnosno 25 ispitanika s tom se praksom susreće često, dok se 58,9%, odnosno 89 ispitanika susreće, ali rijetko. Također, kao i u prethodnom pitanju, ukupno se 37 ispitanika, odnosno 24,5% njih nikad nije susrelo s praksom neizdavanja računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu.

Iduće pitanje bilo je „Jeste li se susreli sa situacijom „ne prijavljenog“ rada kod poslodavca te primanja plaće „na ruke“, umjesto na bankovni račun?“, a odgovori na navedeno pitanje prikazani su u grafikonu 7.

Grafikon 7. Ne prijavljeni rad kod poslodavca te primanja plaće na ruke

Jeste li se susreli sa situacijom „ne prijavljenog“ rada kod poslodavca te primanja plaće „na ruke“? (N=151)

■ Da, često ■ Da, ali rijetko ■ Ne, nikada

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

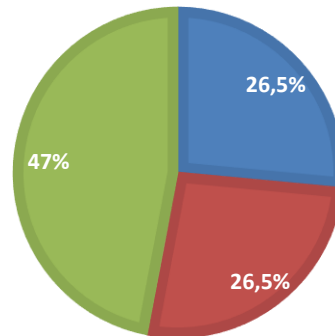
Na pitanje vezano uz susretanje s praksom „ne prijavljenog“ rada kod poslodavca te primanje plaće „na ruke“, 62,3% ispitanika odgovorilo je da se susrelo s istom. Njih 19,9%, odnosno 30 ispitanika s tom se praksom susreće često, dok se 42,4%, odnosno 64 ispitanika također susreće s tom praksom, ali rijetko. Ukupno je 57 ispitanika odgovorilo da se nikada nije susrelo s praksom „ne prijavljenog“ rada kod poslodavca te primanje plaće „na ruke“.

Iduće pitanje je glasilo „Jeste li se susreli sa situacijom u kojoj Vam je poslodavac prepisao minimalnu plaću, a ostatak plaće Vam isplatio kroz neoporeziv dio plaće, kao što su nagrade, dnevnice, dodaci i slično?“ te su odgovori na navedeno pitanje prikazani u grafikonu 8.

Grafikon 8. Minimalna plaća i neoporeziv dio plaće

Jeste li se susreli sa situacijom u kojoj vam je poslodavac prepisao minimalnu plaću, a ostatak plaće vam isplatio kroz neoporeziv dio plaće, kao što su nagrade, dnevnice, dodaci i slično? (N=151)

■ Da, često ■ Da, ali rijetko ■ Ne, nikada

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

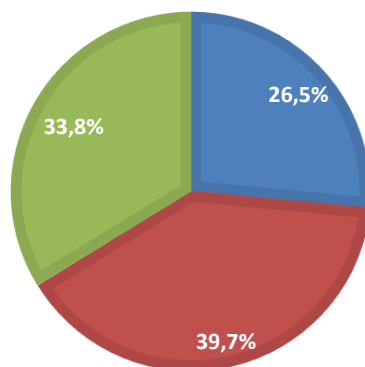
Na pitanje vezano uz susretanje sa situacijom u kojoj poslodavac prepíše minimalnu plaću, a ostatak plaće isplaćuje kroz neoporeziv dio plaće, kao što su nagrade, dnevnice, dodaci i slično, 53% ispitanika je odgovorilo da se susrelo s istom. Ukupno 40 ispitanika, odnosno njih 26,5% odgovorilo je da se s tom praksom susreće često, te je također isti broj ispitanika odgovorio da se s tom praksom susreće, ali rijetko. Ukupno je 47% ispitanika, odnosno njih 71, odgovorilo da se nikad nije pronašlo u takvoj situaciji.

Iduće je pitanje glasilo „Susrećete li se s praksom ilegalnog iznajmljivanja smještaja radi izbjegavanja plaćanja boravišne pristojbe?“ te su odgovori na navedeno pitanje prikazani u grafikonu 9.

Grafikon 9. Ilegalno iznajmljivanje smještaja bez boravišne pristojbe

Susrećete li se s praksom ilegalnog iznajmljivanja smještaja radi izbjegavanja plaćanja boravišne pristojbe? (N=151)

■ Da, često ■ Da, ali rijetko ■ Ne, nikada

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

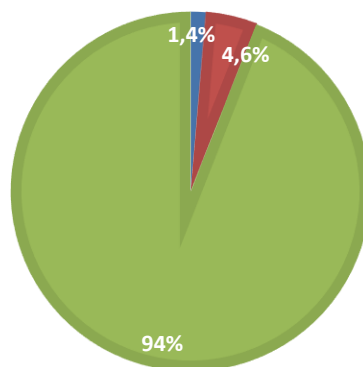
Na pitanje vezano uz susretanje s praksom ilegalnog iznajmljivanja smještaja radi izbjegavanja plaćanja boravišne pristojbe, 66,2% ispitanika odgovorilo je da se susrelo s istom. Njih 26,5%, odnosno 40 ispitanika s tom se praksom susreće često, dok se 39,7%, odnosno 60 ispitanika također susreće s tom praksom, ali rijetko. Ukupno je 51 ispitanik odgovorio da se nikada nije susreo s praksom ilegalnog iznajmljivanja smještaja radi izbjegavanja plaćanja boravišne pristojbe.

Iduće pitanje glasi „Jeste li ikad promijenili mjesto svog boravka radi manjeg poreznog opterećenja?“, a odgovori na navedeno pitanje prikazani su u grafikonu 10.

Grafikon 10. Promjena mjesta boravka radi manjeg poreznog opterećenja

Jeste li ikad promijenili mjesto svog boravka radi manjeg poreznog opterećenja? (N=151)

■ Da, često ■ Da, ali rijetko ■ Ne, nikada

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

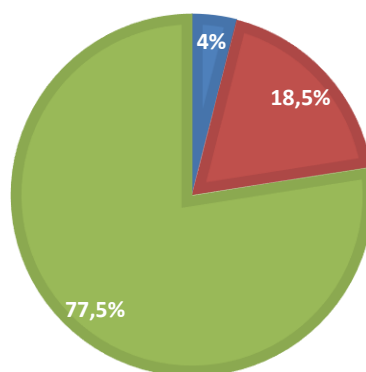
Na pitanje vezano uz promjenu mjesta boravka radi manjeg poreznog opterećenja 6% ispitanika je odgovorilo da su se susrelo s istim. Njih 1,5%, odnosno 2 ispitanika s istim su se susreli često, dok se 4,6% ispitanika, odnosno njih 7 s istim susrelo ali rijetko. Ukupno 142 ispitanika, odnosno njih 94%, odgovorilo je da se nikad nisu promijenili mjesta svog boravka radi manjeg poreznog opterećenja.

Iduće je pitanje glasilo “ Jeste li ikad koristili praznine u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza?“, a odgovori ispitanika na navedeno pitanje prikazani su u grafikonu 11.

Grafikon 11. Korištenje praznina u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza

Jeste li ikad koristili praznine u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza? (N=151)

■ Da, često ■ Da, ali rijetko ■ Ne, nikada

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Na pitanje vezano uz korištenje praznina u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza 22,5% ispitanika je odgovorilo da su se susreli s istim. Njih 4%, odnosno 6 ispitanika s istim su se susreli često, dok se 18,5% ispitanika, odnosno njih 28 s istim susrelo ali rijetko. Ukupno 117 ispitanika, odnosno njih 77,5%, odgovorilo je da se nikad nisu koristili praznine u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza.

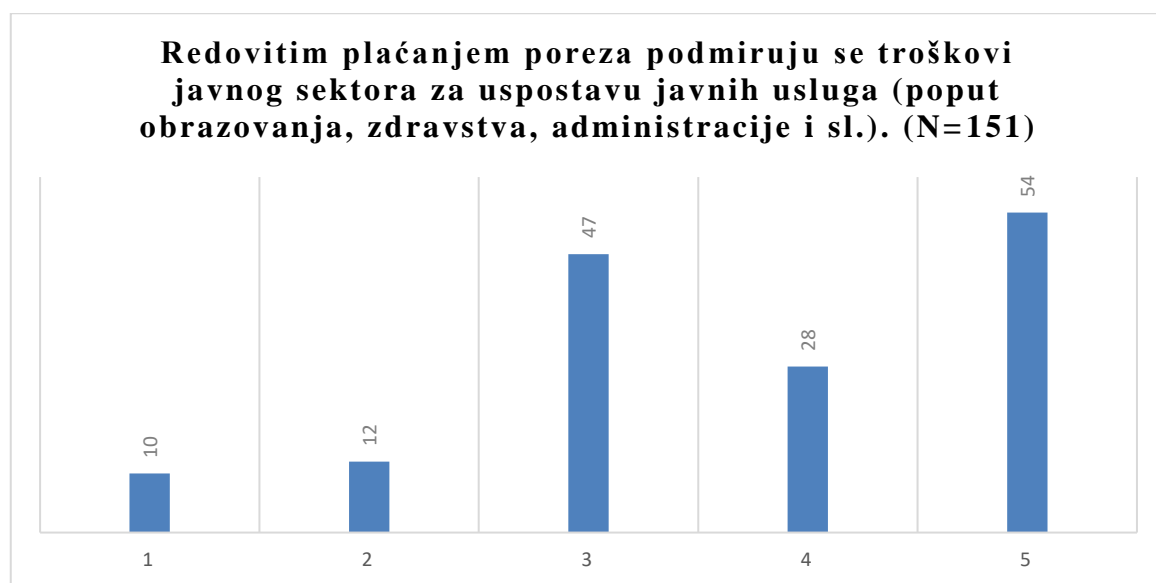
Prikupljeni rezultati u prvom odjeljku koji se odnose na iskustvo ispitanika u podmirivanju poreznih obaveza i poreznoj evaziji upućuju na to da su se ispitanici susreli s većinom radnji koje uzrokuju nastanak porezne evazije. Najčešće prakse s kojima su se ispitanici susreli, a koje se podrazumijevaju kao djelo porezne evazije su neizdavanje računa s prikazanim porezom na dodanu vrijednost, neizdavanje računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu i ilegalno iznajmljivanje smještaja radi izbjegavanja plaćanja boravišne pristojbe. U nešto manjoj mjeri ispitanici su se susreli sa situacijama „ne prijavljenog“ rada kod poslodavca te primanja plaće „na ruke“ i prepisivanja minimalne plaće, a isplata ostataka plaće kroz neoporeziv dio plaće, kao što su nagrade, dnevnice, dodaci i slično. U znatno nižoj mjeri ispitanici su se susreli s korištenjem praznina u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza, a oblik porezne evazije kojeg su ispitanici ocijenili kao najrjeđeg je promjena mjesta svog boravka radi manjeg poreznom opterećenja.

Drugi odjeljak sadržao je pitanja vezana uz stavove i mišljenje poreznih obveznika o podmirivanju poreznih obaveza, poreznom sustavu i Poreznoj upravi. Ispitanici su svoje

stavove i mišljenja rangirali na ljestvici od jedan do pet, gdje jedan predstavlja „U potpunosti se ne slažem“, a pet „U potpunosti se slažem“.

U nastavku slijede pitanja vezana uz mišljenje ispitanika o poreznim obvezama, njihovoj važnosti i trošenju porezom ubranih sredstava. Odgovori na pitanja prikazani su u grafikonima 12., 13., 14. i 15., koji slijede u nastavku rada.

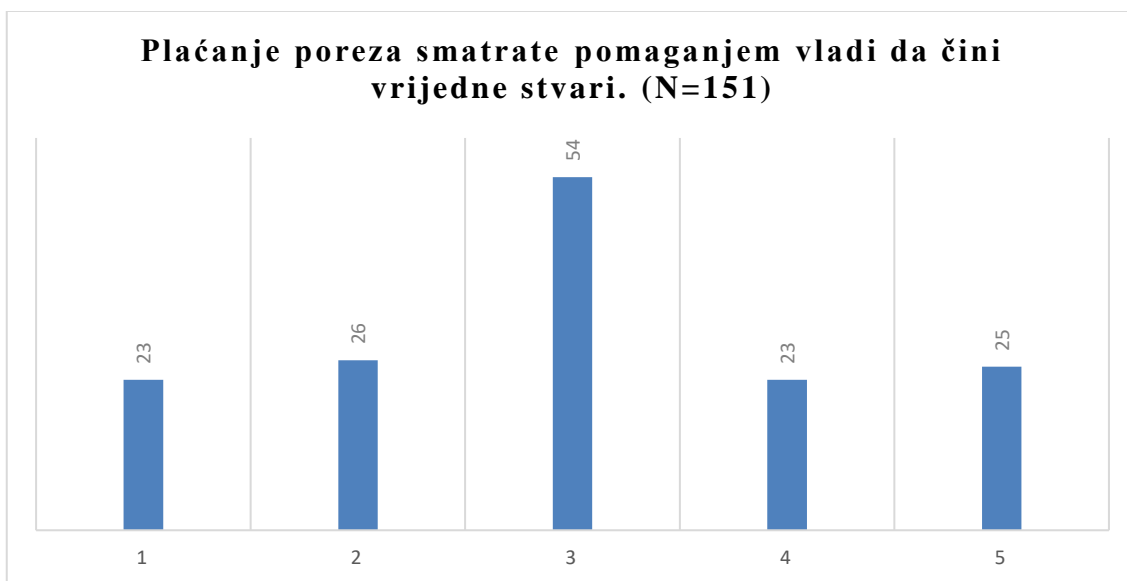
Grafikon 12. Podmirivanje troškova javnog sektora

Izvor Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 12. vidljivo je da se najveći broj ispitanika u potpunosti slaže sa tvrdnjom „Redovitim plaćanjem poreza podmiruju se troškovi javnog sektora za uspostavu javnih usluga (poput obrazovanja, zdravstva, administracije i sl.)“. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,69 što znači da se poprilično slažu s istom.

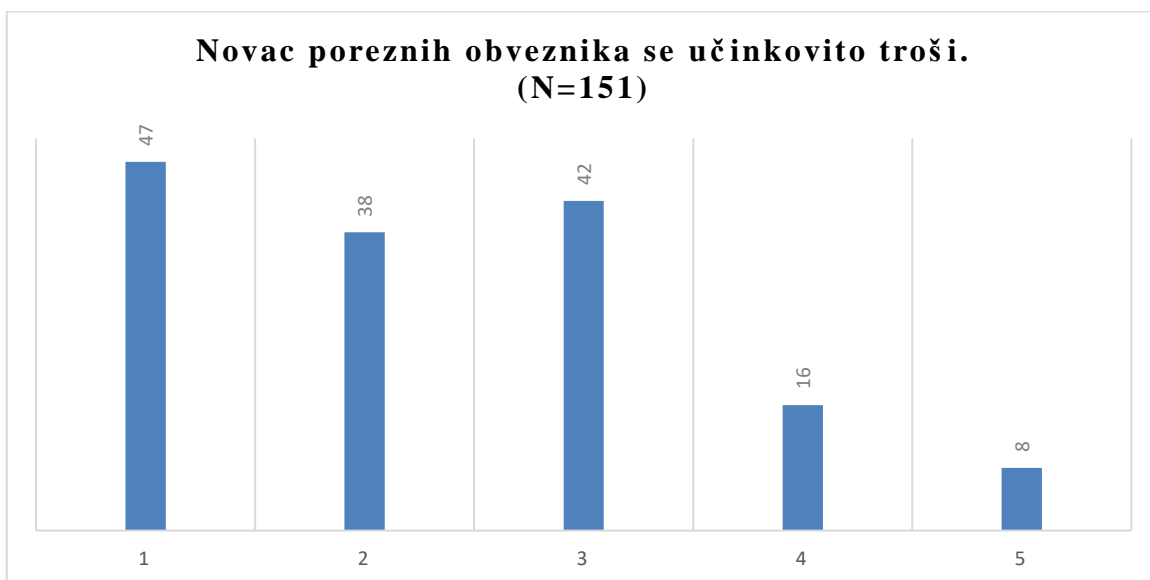
Grafikon 13. Plaćanje poreza kao pomoć vladi

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 13. vidljivo je da se najveći broj ispitanika ni slaže, ni ne slaže sa tvrdnjom „Plaćanje poreza smatrate pomaganjem vladi da čini vrijedne stvari”. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,01 što znači da se u srednjoj mjeri slažu s istom.

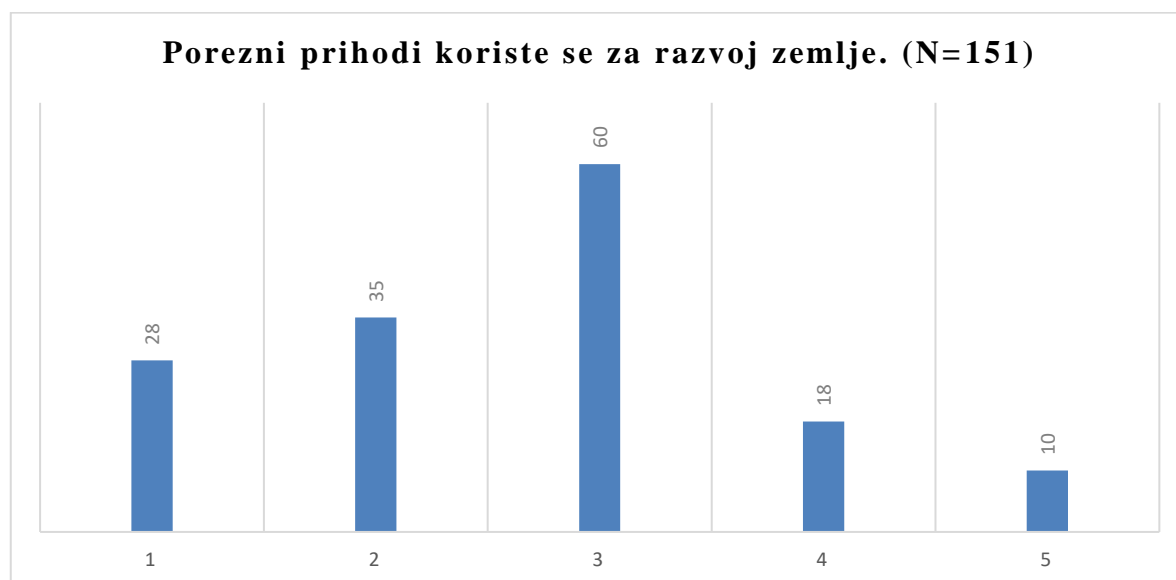
Grafikon 14. Trošenje novca poreznih obveznika

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 14. vidljivo je da se najveći broj ispitanika u potpunosti ne slaže sa tvrdnjom „Novac poreznih obveznika se učinkovito troši”. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 2,34 što znači da se poprilično ne slažu s istom.

Grafikon 15. Porezni prihodi kao korist za razvoj zemlje

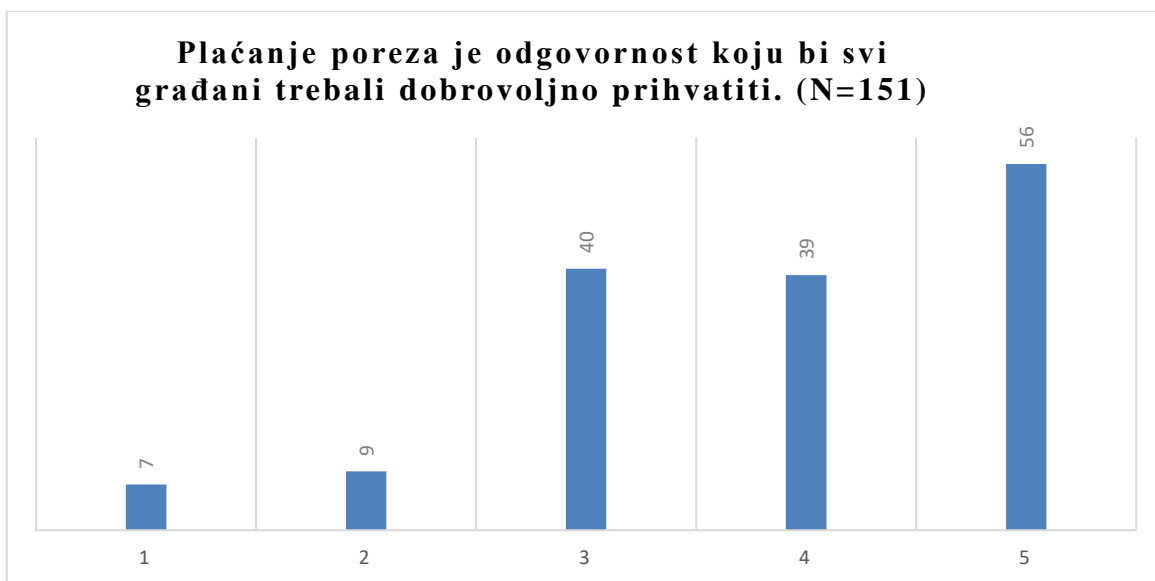
Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 15. vidljivo je da se najveći broj ispitanika ni slaže, ni ne slaže sa tvrdnjom „Porezni prihodi koriste se za razvoj zemlje”. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 2,65 što znači da se poprilično ne slažu s istom.

Temeljem rezultata koje su ispitanici dali na zadnje navedena četiri pitanja koja se odnose na porezne obveze njihovu važnost i trošenje porezom ubranih sredstava može se zaključiti da porezni obveznici razumiju važnost plaćanja poreznih obveza. Također vidljivo je da porezni obveznici misle da se porezom ubrana sredstva ne koriste učinkovito, odnosno da ne pridonose u dovoljnoj mjeri razvoju zemlje. Ispitanici se ne slažu sa namjenom porezno ubranih sredstva što može biti jedan od razloga nastanka porezne evazije.

U nastavku slijede pitanja koja se odnose na dobrovoljnu razinu podnošenja poreznih obaveza i porezni moral ispitanika. Odgovori na pitanja prikazani su u grafikonima 16. i 17., koji slijede u nastavku.

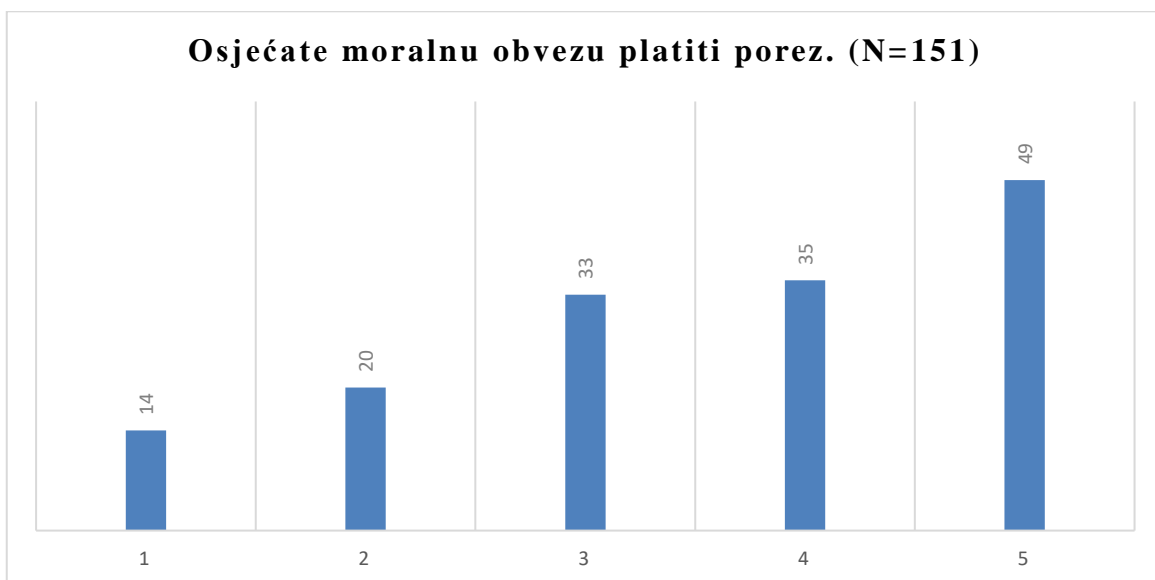
Grafikon 16. Dobrovoljno plaćanje poreza

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 16. vidljivo je da se najveći broj ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom "Plaćanje poreza je odgovornost koji bi svi građani trebali dobrovoljno prihvatiti". Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,85, što znači da se poprilično slažu s istom.

Grafikon 17. Moralna obaveza plaćanja poreza

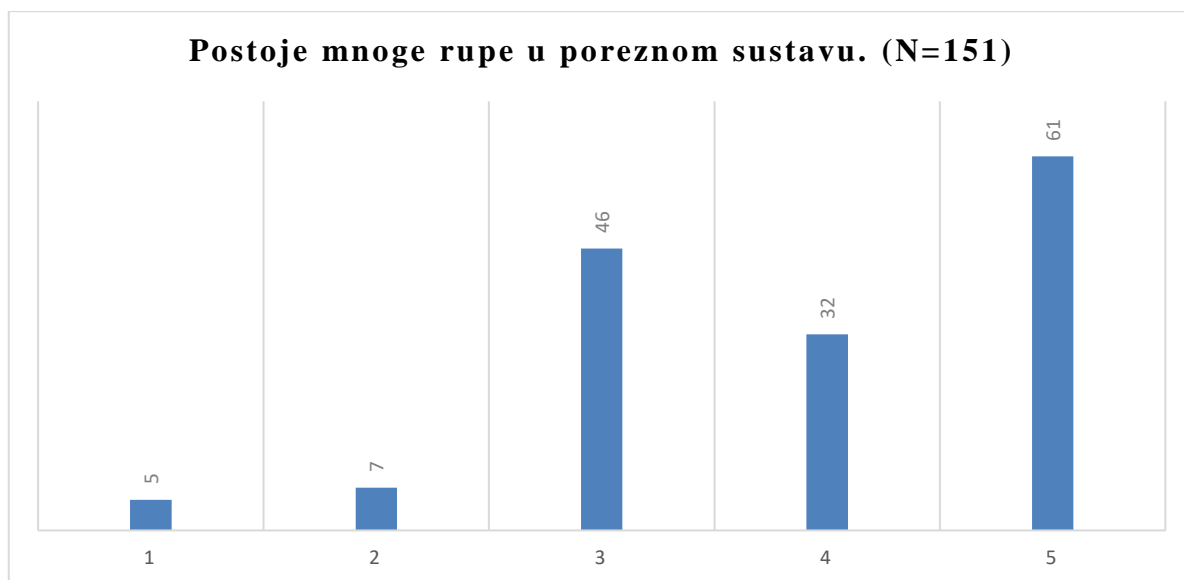
Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 17. vidljivo je da se najveći broj ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom " Osjećate moralnu obvezu platiti porez“. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,56, što znači da se poprilično slažu s istom.

Temeljem rezultata koje su ispitanici dali na prethodna dva pitanja može se zaključiti da imaju dosta visoku razinu poreznog morala te da su spremni dobrovoljno podmirivati porezne obaveze. Navedeno može biti vrlo dobar preduvjet za smanjenje prisutnosti porezne evazije.

U nastavku su navedena pitanja koja se odnose na porezni sustav, poreznu politiku i zakone. Odgovori na navedena pitanja prikazani su u grafikonima 18., 19. i 20.

Grafikon 18. Rupe u poreznom sustavu

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 18 vidljivo je da se najveći broj ispitaniku u potpunosti slaže s tvrdnjom „Postoje mnoge rupe u poreznom sustavu“. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,91 što znači da se poprilično slažu s istom.

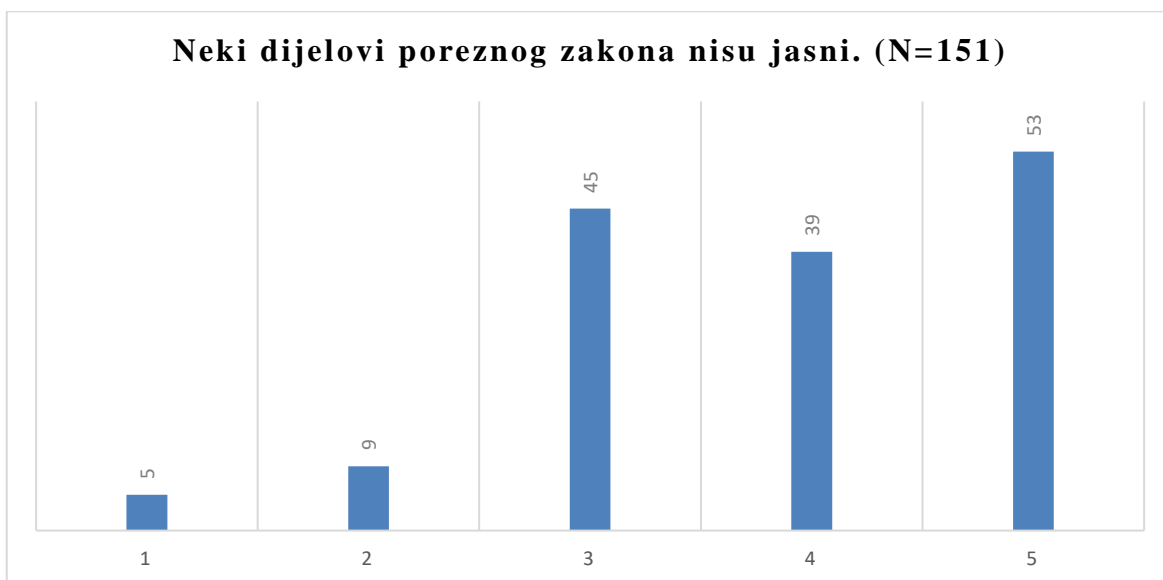
Grafikon 19. Promjene porezne politike

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 19. vidljivo je da se najveći broj ispitanika ni slaže, ni ne slaže s tvrdnjom „Vlada često mijenja poreznu politiku“. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,69, što znači da se poprilično slažu s istom.

Grafikon 20. Nejasnoće u poreznom zakonu

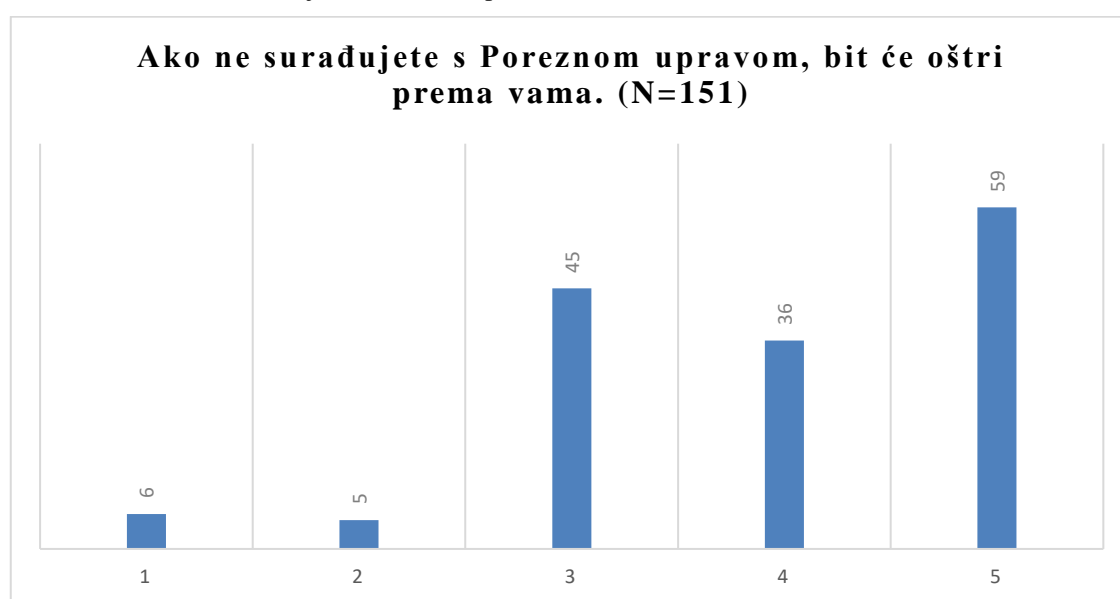

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 20. vidljivo je da se najveći broj ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom „Neki dijelovi poreznog zakona nisu jasni“. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,83, što znači da se poprilično slažu s njome.

U nastavku slijede pitanja iz posljednjeg djela prvog odjeljka koja su vezana uz suradnju s Poreznom upravom te poimanje odnosa između Porezne uprave i poreznih obveznika, od strane ispitanika. Odgovori na pitanja prikazani su u grafikonima 21., 22., 23. i 24., koji slijede u nastavku.

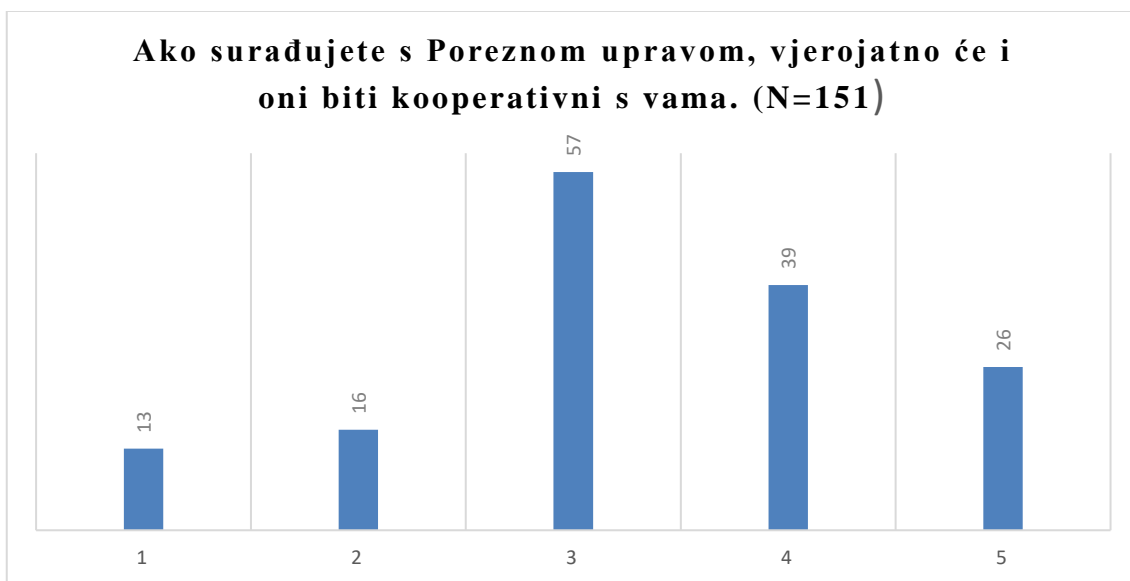
Grafikon 21. Ne surađivanje s Poreznom upravom

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 21. vidljivo je da je najveći broj ispitanika označio da se u potpunosti slaže sa tvrdnjom “Ako ne surađujete s Poreznom upravom, bit će oštri prema vama”. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,91, što znači da se poprilično slažu sa istom.

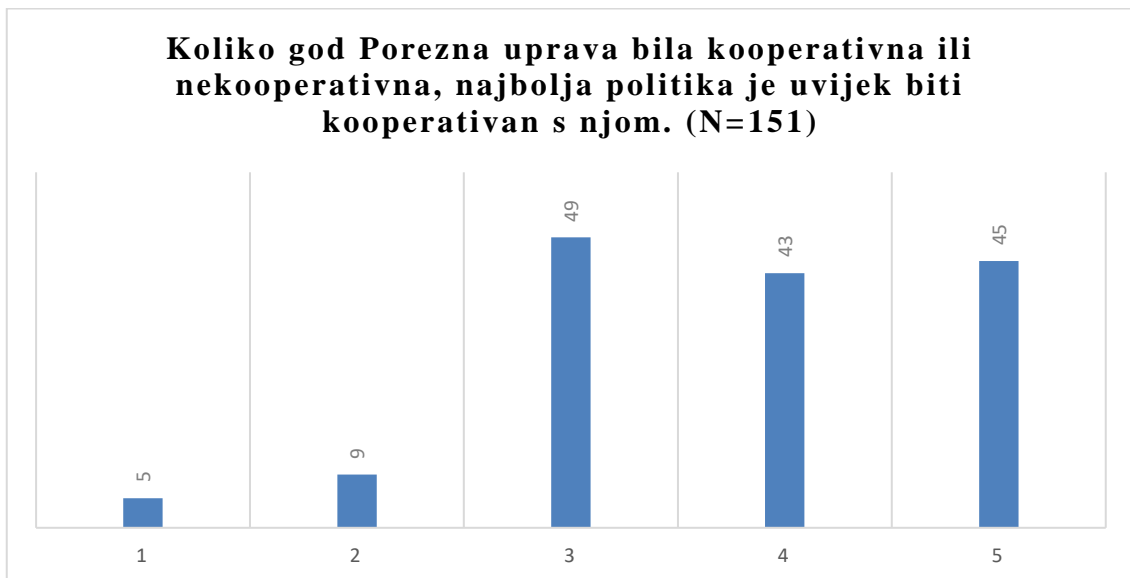
Grafikon 22. Suradivanje s Poreznom upravom

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 22. vidljivo je da je najveći broj ispitanika označio da se ni slaže ni ne slaže s tvrdnjom “Ako surađujete s Poreznom upravom, vjerojatno će i oni biti kooperativni s vama”. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,32 što znači da se u srednjoj mjeri slažu sa istom.

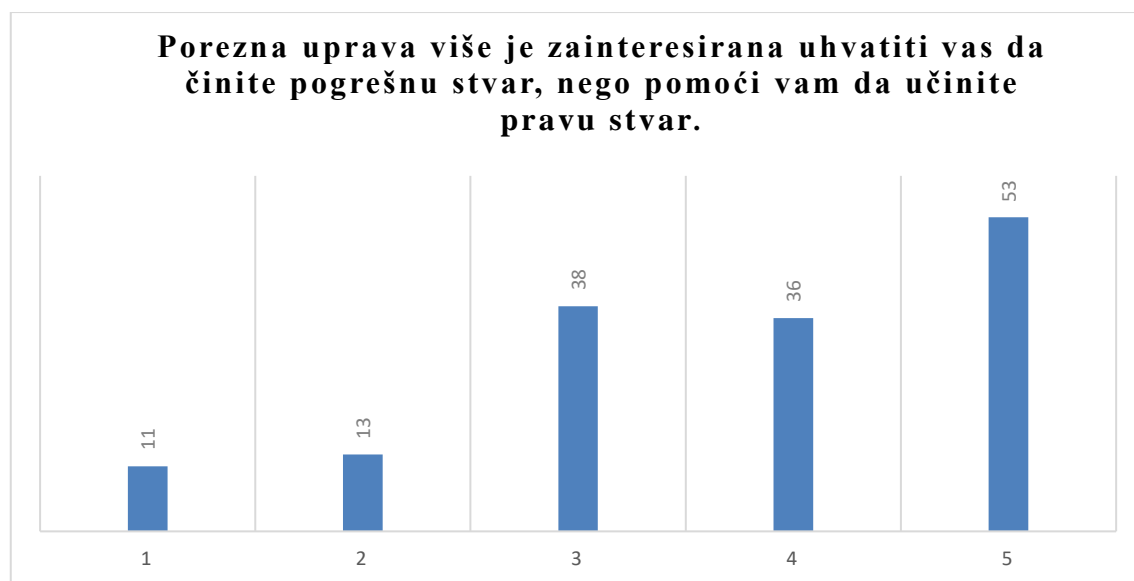
Grafikon 23. Kooperativan odnos s Poreznom upravom

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 23. vidljivo je da je najveći broj ispitanika označio da se ni slaže, ni ne slaže s tvrdnjom “Koliko god Porezna uprava bila kooperativna ili nekooperativna, najbolja politika je uvijek biti kooperativan s njom.”. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,75 što znači da se poprilično slažu s istom.

Grafikon 24. Interes Porezne uprave

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

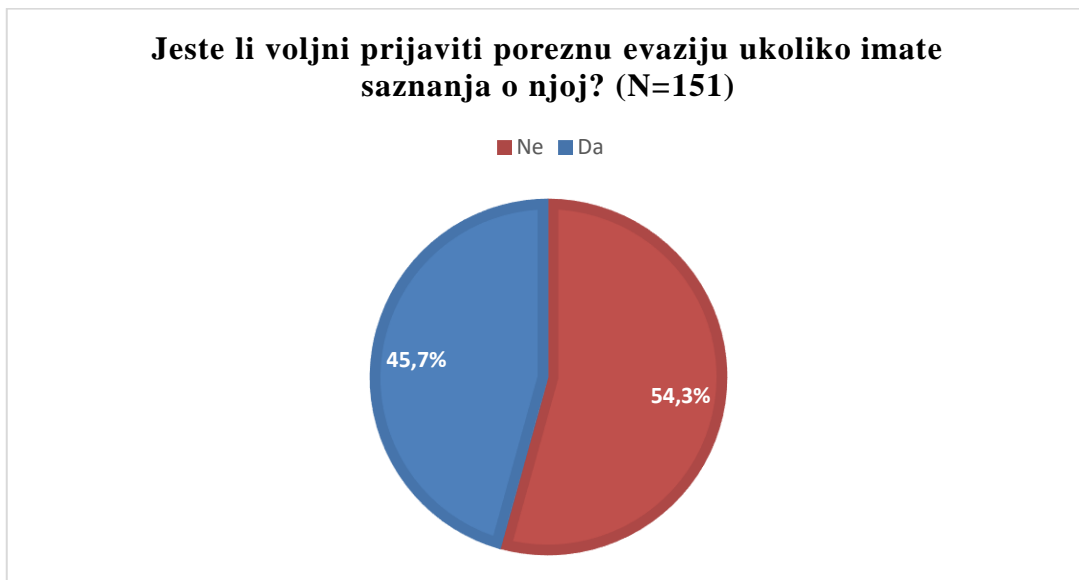
Iz grafikona 24. vidljivo je da je najveći broj ispitanika označio da se u potpunosti slaže sa tvrdnjom “Porezna uprava više je zainteresirana uhvatiti vas da činite pogrešnu stvar, nego pomoći vam da učinite pravu stvar”. Ispitanici su ovo pitanje ocijenili s prosječnom ocjenom 3,71, što znači da se poprilično slažu sa istom.

Temeljem rezultata koje su ispitanici dali na zadnje navedena četiri pitanja koja se odnose na suradnju s Poreznom upravom može se zaključiti da odnos poreznih građana i Porezne uprave u Republici Hrvatskoj nije najbolji. Porezni su obveznici nemaju dovoljno povjerenja prema Poreznoj upravi, ali surađuju s njom kako ona ne bi bila oštra prema njima. Temeljem rezultata, također se može zaključiti da porezni obveznici nastoje biti kooperativni prema Poreznoj upravi iako isti ne očekuju zauzvrat.

Posljednji odjeljak odnosio se na poimanje prisutnosti porezne evazije u Republici Hrvatskoj od strane ispitanika. Također u ovom djelu anketnog upitnika ispitanici su mogli dati svoje prijedloge za smanjenje porezne evazije u Republici Hrvatskoj. U nastavku slijede

pitanja koja se odnose na ranije navedeno te su odgovori na pitanja prikazani u grafikonima 25., 26. i 27.

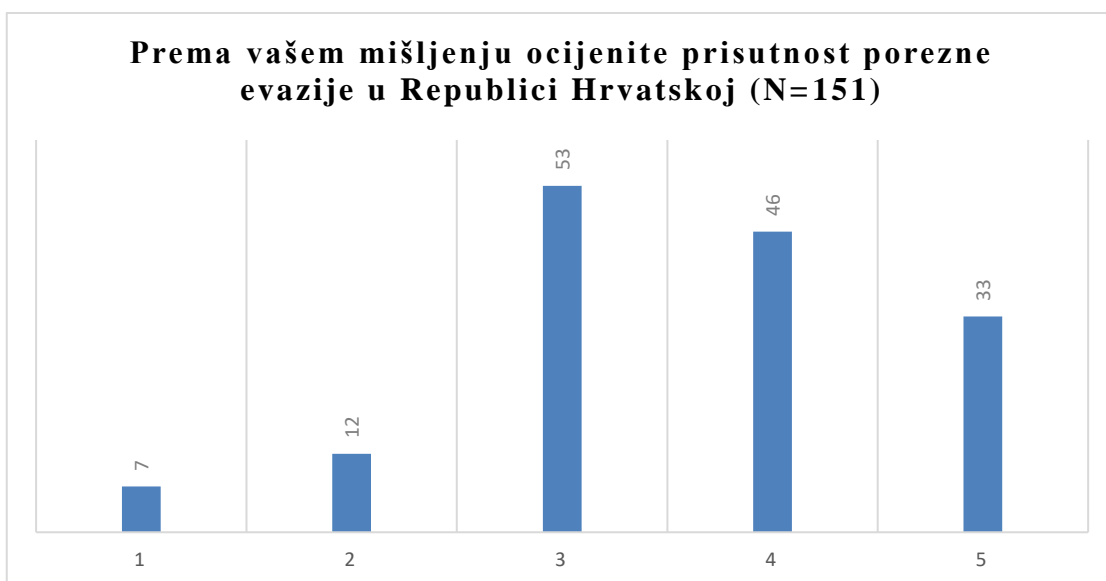
Grafikon 25. Prijava porezne evazije

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Na grafikonu 25. prikazani su odgovori na pitanje „Jeste li voljni prijaviti poreznu evaziju ukoliko imate saznanja o njoj?“. Ukupno je 82 ispitanika, odnosno njih 54,3% odgovorilo da nisu voljni prijaviti poreznu evaziju.

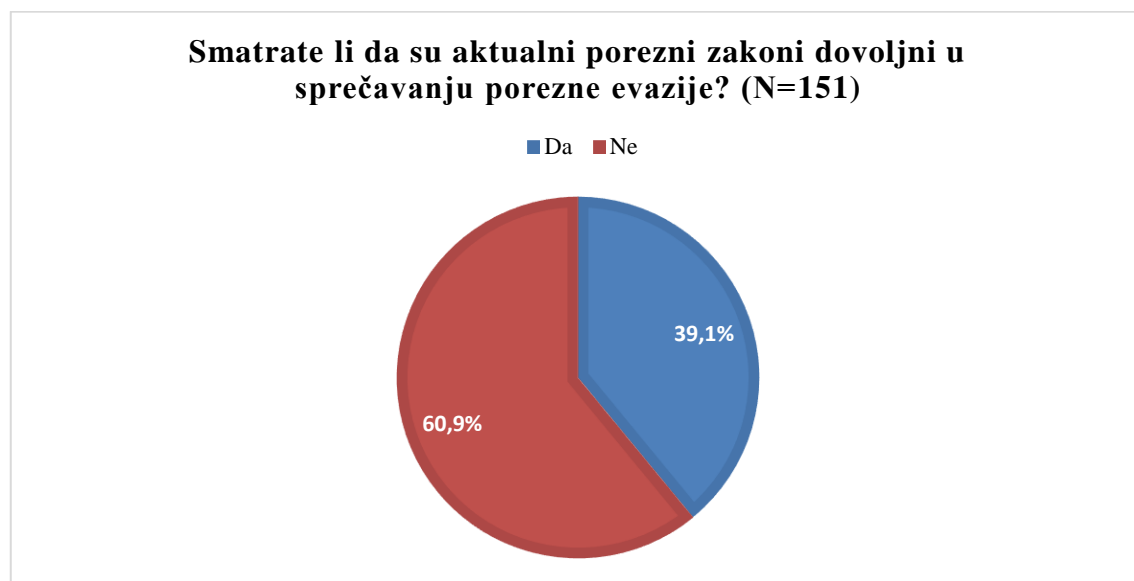
Grafikon 26. Prisutnost porezne evazije u Republici Hrvatskoj

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 26. vidljivo je da je najveći broj ispitanika prisutnost porezne evazije u Republici Hrvatskoj ocijenio s srednjom ocjenom, a prosječna ocjena za ovo pitanje iznosi 3,57, što upućuje da ispitanici smatraju da je u Republici Hrvatskoj razina porezne evazije prilično visoka.

Grafikon 27. Porezni zakoni za sprečavanje porezne evazije

Izvor: Obrada autora prema podacima iz anketnog upitnika.

Iz grafikona 27. vidljivo je da su ispitanici na pitanje „Smatrate li da su aktualni porezni zakoni dovoljni u sprečavanju porezne evazije?“ odgovorili negativno. Njih 60,9%, odnosno ukupno 92 ispitanika smatra da aktualno porezni zakoni nisu dovoljni za sprečavanje porezne evazije. Nastavno na ovo pitanje, ispitanicima je bila pružena mogućnost da daju vlastite prijedloge koji bi pomogli u sprječavanju porezne evazije. Prikupljeno je ukupno 53 prijedloga, a najčešći prijedlozi nabrojani su u nastavku.

1. Smanjenje korupcije i nepotizam.
2. Provođenje veće kontrole i uvođenje viših kazni.
3. Smanjenje poreznih stopa.
4. Smanjenje porezne administracije i zapošljavanje stručnih ljudi.
5. Jednaka pravila i sankcije za sve građane.
6. Povezivanje poreznog sustava.

7. Bolje savjetovanje, informiranje i educiranje građana u pogledu poreza.
8. Promjena civilizacijske kulture stanovništva i povećanje ukupnog poreznog morala.
9. Transparentno trošenje porezom ubranih sredstva.
10. Rjeđe promjene u poreznom sustavu.
11. Smanjiti rupe u zakonu.
12. Uvođenje poreza na nekretnine.

Temeljem rezultata koje su ispitanici dali na posljednja pitanja, može se zaključiti da je prisutnost porezne evazije u Republici Hrvatskoj na visokoj razini. Iako ispitanici znaju koje negativne učinke porezna evazija ima na gospodarstvo, nisu ju spremni prijaviti, a što bi moglo pomoći u njenom smanjenju. Također, ispitanicu smatraju da aktualni porezni zakoni nisu dovoljni za smanjenje porezne evazije te se njihovi prijedlozi za smanjenje iste najviše odnose na promjene u poreznom sustavu, poreznoj administraciji. Temeljem rezultata može se zaključiti da porezni moral u Republici Hrvatskoj nije na dovoljno visokoj razini, a uzročnik toga su nejednakosti među poreznim obveznicima, korupcija i niska civilizacijska kultura stanovništva. Rezultati upućuju na to da bi se povećanjem broja kontrola i većim kaznama mogla smanjiti porezna evazija u Republici Hrvatskoj.

Zaključak

Porezi su ključni izvor prihoda za svaku državu, pružajući osnovu za njezin gospodarski rast i razvoj. Međutim, zbog percepcije građana da su porezi nametnuti i smanjuju njihovu ekonomsku moć, dolazi do otpora prema podmirenju poreznih obveza. Porezna evazija, koja se pojavljuje u različitim oblicima, reflektira ovaj otpor i predstavlja ozbiljan izazov za državu jer direktno utječe na očekivane prihode. Borba protiv porezne evazije postaje prioritet država, koje razvijaju različite mjere kako bi je spriječile. Ove mjere uključuju institucionalne, pravne i socioekonomske mjere te se temelje na poticanju dobrovoljnog poštivanja poreznih obveza, podizanja poreznog morala i svijesti građana o važnosti poreza za opće dobro. Suradnja između poreznih tijela i poreznih obveznika ključna je za uspješnu borbu protiv porezne evazije. Osvješčivanje građana o važnosti poreza i njihova uloga u podržavanju cjelokupnog gospodarstva ključni su koraci ka stvaranju povjerenja i zajedničkoj borbi protiv porezne evazije. Na razini Republike Hrvatske, naglasak je na preventivnim mjerama koje podižu svijest i potiču dobrovoljno poštivanje poreznih obveza, ističući suradnju između svih relevantnih aktera kao ključ za uspjeh u suzbijanju porezne evazije.

Kako bi se dobilo uvid u iskustvo, stavove mišljenje građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu u Republici Hrvatskoj, provedeno je empirijsko istraživanje pomoću anketnog upitnika. Anketa je sadržala dvadeset i osam pitanja te je prikupljeno 151 ispitanika, kao uzorak. Analizom prikupljenih rezultata istraživanja o iskustvu ispitanika u podmirivanju poreznih obveza i poreznoj evaziji ukazuje se na rasprostranjene prakse koje potiču poreznu evaziju, poput neizdavanja računa s prikazanim porezom na dodanu vrijednost ili ilegalnog iznajmljivanja smještaja radi izbjegavanja plaćanja boravišne pristojbe. Ispitanici pokazuju razumijevanje za važnost plaćanja poreza, ali izražavaju nezadovoljstvo neučinkovitim korištenjem poreznih prihoda, što može potaknuti poreznu evaziju. Visoka razina poreznog morala među ispitanicima sugerira potencijal za dobrovoljno podmirenje poreznih obveza, što bi moglo doprinijeti smanjenju porezne evazije. Međutim, nedostatak povjerenja između poreznih obveznika i Porezne uprave ukazuje na potrebu za poboljšanjem komunikacije i transparentnosti u radu Porezne uprave. Iako ispitanici prepoznaju negativne posljedice porezne evazije na gospodarstvo, nisu skloni

prijavljivanju takvih slučajeva, što otežava borbu protiv evazije. Njihovi prijedlozi za smanjenje evazije naglašavaju potrebu za promjenama u poreznom sustavu i administraciji, uz istaknutu važnost pooštavanja kontrola i kazni kao potencijalnog mehanizma za smanjenje porezne evazije. Na temelju ukupnih rezultata empirijskog istraživanja, potvrđena je glavna hipoteza koja glasi: „*Porezna evazija raširen je problem u poreznom sustavu Republike Hrvatske*“. Uz to, potvrđena je i pomoćna hipoteza koja glasi: „*Porezna evazija ima negativan učinak na gospodarstvo Republike Hrvatske*“.

Sumirajući sve navedeno, rezultati istraživanja upućuju na potrebu za sustavnim promjenama u poreznom sustavu i poboljšanjem suradnje između poreznih obveznika i Porezne uprave kako bi se suzbila porezna evazija i osigurala veća pravednost i učinkovitost poreznog sustava Republike Hrvatske.

Bibliografija

- Abdul-Jabbar, Hijattulah. Abuamria, Faeyz. Alkhatib, Amjad. Marimuthu, Munusamy. "Tax Evasion and the Social Influence Perspective: A Conceptual Model for Palestine." *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 24, br. 2 (2020): 4855-4866.
- Alm, James. Liu, Yongzheng. "Corruption, Taxation, and Tax Evasion." *Working Papers* 1802 (2018): 165-177.
- Alm, James. "Measuring, Explaining, and Controlling Tax Evasion." *International Tax and Public Finance* 19, (2012): 54-77.
- Ameyaw, Bismark. Dzaka, Dominic. „Determinants of Tax Evasion: Empirical Evidence from Ghana.“ *Modern Economy* 7, br. 14 (2016): 1653-1664.
- Cipek, Ksenija. „Efikasija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja/evazija: prevencija protiv represije.“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 55, br. 1. (2018): 251-263.
- Europa.eu. *Unemployment by sex and age – monthly data*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_RT_M__custom_7680578/default/table (pristupljeno 18. ožujka 2024.)
- Jelčić, Barbara. *Financije u teoriji i praksi*. Zagreb: Informator, 1988.
- Jelčić, Božidar. *Financijsko pravo i financijska znanost*. Zagreb: Centar za dopisno obrazovanje Birotehnika, 1994.
- Kesner-Škreb, Marina. „Carine“ *Financijska teorija i praksa* 27, br. 3 (2005): 441-443.
- Kirchler, Erich. Hoelzl, Erik. Wahl, Ingrid. „Enforced Versus Voluntary Tax Compliance: The 'Slippery Slope' Framework“ *Journal of Economic Psychology* 29, br. 2 (2008): 210-225.
- Kopjar, Zoja. *Uzroci i posljedice porezne evazije u Republici Hrvatskoj*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2023.
- Mahović-Komljenović, Mirjana. „Informacijski sustav i porezna evazija – uloga menadžera podataka.“ *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu* 7, br. 1 (2009): 177-188.
- Matković, Berislav. „Prekršajna i kaznena odgovornost za neplaćanje poreza i carine.“ *Računovodstvo i porezi u praksi* 4 (2014): 98-100.
- Mengstu, Moges. "Determinant of Tax Evasion of Category "A" Taxpayers in East Addis Ababa." *International Journal of Development* 11, br. 4 (2023): 74-86.

- Opći porezni zakon*. Narodne novine, 2016. br. 115 [https://www.zakon.hr/z/100/Opći porezni-zakon](https://www.zakon.hr/z/100/Opći-porezni-zakon) (pristupljeno 26. ožujka 2024.)
- Opći porezni zakon*. Narodne novine, 2018. br. 106 [https://www.zakon.hr/z/100/Opći porezni-zakon](https://www.zakon.hr/z/100/Opći-porezni-zakon) (pristupljeno 26. ožujka 2024.)
- Opći porezni zakon*. Narodne novine, 2022. br. 22 [https://www.zakon.hr/z/100/Opći porezni-zakon](https://www.zakon.hr/z/100/Opći-porezni-zakon) (pristupljeno 26. ožujka 2024.)
- Porezna uprava* https://www.porezna-uprava.hr/obrazac_joppd/Stranice/Napojnica.aspx (pristupljeno 17. ožujka 2024.)
- Porezna uprava* <https://www.poreznauprava.hr/Stranice/PoreznaReforma2024.aspx> (pristupljeno 17. ožujka 2024.)
- Porezna uprava* <https://www.poreznauprava.hr/Stranice/PoreznaReforma2024.aspx> (pristupljeno 17. ožujka 2024.)
- Porezna uprava* <https://www.porezna-uprava.hr/bi/Stranice/Dvostruko-oporezivanje.aspx> (pristupljeno 27. ožujka 2024.)
- Salhi, Bassem. Riguen, Rakia. Kachouri, Maali. Jarboui, Anis. „The mediating role of corporate social responsibility on the relationship between governance and tax avoidance: UK common law versus French civil law.“ *Social Responsibility Journal* 16, br. 8 (2020): 1117-1747.
- Schönhärl, Korinna. Hürlimann, Gisela. Rohde, Dorothea. *Histories of Tax Evasion, Avoidance and Resistance*. London: Routledge, 2022.
- Sertić, Andreja. „Porezne oaze – međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija.“ *Porezni vjesnik* 5 (2015): 40-47.
- Vranko, Aleksander. „Porezno planiranje i upravljanje rizicima iz nadležnosti Porezne uprave.“ *Financije, pravo i porezi* 8 (2016): 55–63.
- Zakon o utaji poreza ili carine*. Narodne novine, 2011. br. 125 <https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/256-clanak-utaja-poreza-ili-carine> (pristupljeno 26. ožujka 2024.)
- Zakon o izbjegavanju carinskog nadzora*. Narodne novine, 2011. br. 125 <https://zakonipropisi.com/hr/zakon/kazneni-zakon/257-clanak-izbjegavanje-carinskog-nadzora> (pristupljeno 26. ožujka 2024.)

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1. Porez na dohodak.....	19
Tablica 2. Porez na dohodak i prirez	19
Tablica 3. Stopa nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2016. do 2022. godine.....	21
Tablica 4. Stope nezaposlenosti u zemljama članicama Europske unije 2022. i 2023. godine.....	21
Tablica 5. Sklopljeni Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u Republici Hrvatskoj.....	32

Grafikoni

Grafikon 1. Ispitanici prema spolu	37
Grafikon 2. Ispitanici prema dobi	37
Grafikon 3. Ispitanici prema najvišem stupnju obrazovanja	38
Grafikon 4. Ispitanici prema mjestu prebivališta.....	39
Grafikon 5. Neizdavanje račun s prikazanim porezom na dodanu vrijednost	40
Grafikon 6. Neizdavanje računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu.....	40
Grafikon 7. Ne prijavljeni rad kod poslodavca te primanja plaće na ruke	41
Grafikon 8. Minimalna plaća i neoporeziv dio plaće.....	42
Grafikon 9. Ilegalno iznajmljivanje smještaja bez boravišne pristojbe	43
Grafikon 10. Promjena mjesta boravka radi manjeg poreznog opterećenja	44
Grafikon 11. Korištenje praznina u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza.....	45
Grafikon 12. Podmirivanje troškova javnog sektora	47
Grafikon 13. Plaćanje poreza kao pomoć vladi	47
Grafikon 14. Trošenje novca poreznih obveznika	48
Grafikon 15. Porezni prihodi kao korist za razvoj zemlje	49
Grafikon 16. Dobrovoljno plaćanje poreza.....	49
Grafikon 17. Moralna obaveza plaćanja poreza	50
Grafikon 18. Rupe u poreznom sustavu.....	51
Grafikon 19. Promjene porezne politike	51
Grafikon 20. Nejasnoće u poreznom zakonu.....	52
Grafikon 21. Ne surađivanje s Poreznom upravom	53
Grafikon 22. Suradivanje s Poreznom upravom	53
Grafikon 23. Kooperativan odnos s Poreznom upravom.....	54
Grafikon 24. Interes Porezne uprave	55
Grafikon 25. Prijava porezne evazije.....	56
Grafikon 26. Prisutnost porezne evazije u Republici Hrvatskoj.....	56
Grafikon 27. Porezni zakoni za sprečavanje porezne evazije.....	57

Prilozi

ANKETNI UPITNIK - Empirijsko istraživanje stavova građana o poreznoj evaziji i poreznom moralu

Svrha ovog anonimnog anketiranja je prikupljanje podataka za izradu diplomskog rada koji obrađuje tematiku porezne evazije i poreznog morala u Republici Hrvatskoj.

Sve informacije, mišljenja i stavovi koji se prikupe prilikom ovog anketiranja, biti će korišteni isključivo za potrebe ovog znanstvenog istraživanja.

Anketni upitnik sastoji se od tri dijela, točnije ispituju se Vaše iskustvo, stavovi i mišljenja vezano uz poreznu evaziju i porezni moral

Unaprijed se zahvaljujem na utrošenom vremenu.

U znanstvenoj literaturi porezna evazija podrazumijeva sve aktivnosti odnosno postupke koje porezni obveznik poduzima radi izbjegavanja plaćanje poreza.

A) U nastavku su navedena pitanja koja se odnose na Vaše iskustvo vezano za podmirivanje poreznih obaveza te poreznu evaziju.

Za svako od navedenih pitanja odaberite jedan od ponuđenih odgovora:

1. Susrećete li se s praksom neizdavanja račun s prikazanim porezom na dodanu vrijednost?

Da, često; Da, ali rijetko; Ne, nikada

2. Susrećete li se s praksom neizdavanja računa radi plaćanja manje cijene za izvršenu uslugu?

Da, često; Da, ali rijetko; Ne, nikada

3. Jeste li se susreli sa situacijom „ne prijavljenog“ rada kod poslodavca te primanja plaće „na ruke“, umjesto na bankovni račun?

Da, često; Da, ali rijetko; Ne, nikada

4. Jeste li se susreli sa situacijom u kojoj Vam je poslodavac prepisao minimalnu plaću, a ostatak plaće Vam isplatio kroz neoporeziv dio plaće, kao što su nagrade, dnevnice, dodaci i slično?

Da, često; Da, ali rijetko; Ne, nikada

5. Susrećete li se s praksom ilegalnog iznajmljivanja smještaja radi izbjegavanja plaćanja boravišne pristojbe?

Da, često; Da, ali rijetko; Ne, nikada

6. Jeste li ikad promijenili mjesto svog boravka radi manjeg poreznog opterećenja?

Da, često; Da, ali rijetko; Ne, nikada

7. Jeste li ikad koristili praznine u zakonu radi izbjegavanja plaćanja poreza?

Da, često; Da, ali rijetko; Ne, nikada

B) U nastavku su navedene tvrdnje koje se odnose na Vaše stavove i mišljenja o podmirivanju poreznih obaveza, poreznom sustavu i Poreznoj upravi.

Za svako od navedenih pitanja odaberite jedan od ponuđenih odgovora gdje 1 znači „u potpunosti se ne slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem.“

8. Redovitim plaćanjem poreza podmiruju se troškovi javnog sektora za uspostavu javnih usluga (poput obrazovanja, zdravstva, administracije i sl.).

9. Plaćanje poreza smatrate pomaganjem vladi da čini vrijedne stvari.

10. Novac poreznih obveznika se učinkovito troši.

11. Porezni prihodi koriste se za razvoj zemlje.

12. Plaćanje poreza je odgovornost koju bi svi građani trebali dobrovoljno prihvatiti.

13. Osjećate moralnu obvezu platiti porez.

14. Postoje mnoge rupe u poreznom sustavu.

15. Vlada često mijenja poreznu politiku.

16. Neki dijelovi poreznog zakona nisu jasni.

17. Ako ne surađujete s Poreznom upravom, bit će oštri prema vama.

18. Ako surađujete s Poreznom upravom, vjerojatno će i oni biti kooperativni s vama.

19. Koliko god Porezna uprava bila kooperativna ili nekooperativna, najbolja politika je uvijek biti kooperativan s njom.

20. Porezna uprava više je zainteresirana uhvatiti vas da činite pogrešnu stvar, nego pomoći vam da učinite pravu stvar.

C) U nastavku su navedena pitanja koja se odnose na Vaše poimanje porezne evazije.

21. Jeste li voljni prijaviti poreznu evaziju ukoliko imate saznanja o njoj?

(DA/NE)

22. Prema Vašem mišljenju ocijenite prisutnost porezne evazije u Republici Hrvatskoj.

(1 podrazumijeva najmanju količinu, a 5 najveću količinu prisutnosti)

23. Smatrate li da su aktualni porezni zakoni dovoljni u sprečavanju porezne evazije?

(DA/NE)

24. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili NE, što predlažete kao rješenje za smanjenje porezne evazije?

D) U nastavku su navedena pitanja koja se odnose na Vas. Za svako od navedenih pitanja odaberite jedan od ponuđenih odgovora:

25. Spol (označite):

a) Muški

b) Ženski

26. Dob (označite):

a) Manje od 19 godina

b) 20 – 29 godina

c) 30 – 39 godina

d) 40 – 49 godina

e) 50 – 59 godina

f) Više od 60 godina

27. Najviši stupanj obrazovanja (označite):

a) Osnovna škola

b) Srednja škola

c) Viša škola

d) Preddiplomski studij

e) Diplomski studij

f) Poslijediplomski studij

28. Označite mjesto svog prebivališta:

a) Bjelovarsko-bilogorska županija

b) Brodsko-posavska županija

- c) Dubrovačko-neretvanska županija
- d) Istarska županija
- e) Karlovačka županija
- f) Koprivničko-križevačka županija
- g) Krapinsko-zagorska županija
- h) Ličko-senjska županija
- i) Međimurska županija
- j) Osječko-baranjska županija
- k) Požeško-slavonska županija
- l) Primorsko-goranska županija
- m) Šibensko-kninska županija
- n) Sisačko-moslavačka županija
- o) Splitsko-dalmatinska županija
- p) Varaždinska županija
- q) Virovitičko-podravska županija
- r) Vukovarsko-srijemska županija
- s) Zadarska županija
- t) Zagrebačka županija
- u) Grad Zagreb